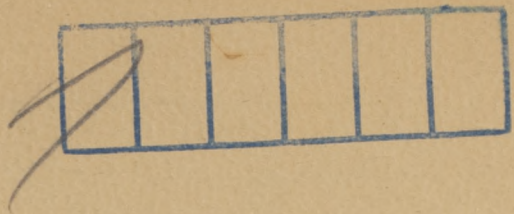

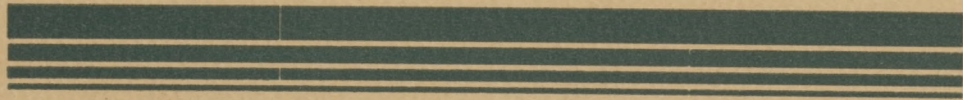
W

14 JUNI 1956

C 2073

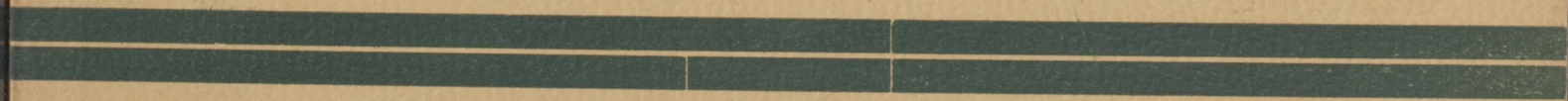
ILUX

CURAÇAO

1944

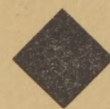
NUMMER 4 - JAARGANG 1 - JAN. - FEBR.

W

EL CHICO

BREEDESTRAAT PUNDA
No. 33 TELEFOON : 1514

JOSSY CAPRILES & Co.

GROOTE SORTEERING
HEERENARTIKELN

Aan onze geachte cliëntele een «GELUKKIG NIEUWJAAR»

Het adres voor de betrouwbare uitvoering
van uw recepten zijn de Botica's

EMMA	1 6 3 6
JULIANA	1 8 3 7
BEATRIX	1 7 0 0

Onthoudt deze nummers voor het
bestellen van uw geneesmiddelen

Toilet Artikelen
Chemicaliën
Drogerijen
Verbandstoffen enz.

PRIMA SERVICE!
FRANCO THUISBEZORGING!

LENDERINGS

BOUW **B**EDRIJF

ALLE BOUWWERKEN

SANTA ROSA TELEFOON 1566

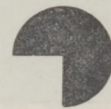
DE LANNOY & Co.

TELEFOON 2281

BOTICA CENTRAL

Het adres voor het klaarmaken
van uw recepten. Ruime voor-
raad Patentgeneesmiddelen.

Het meest betrouwbare adres voor alle soorten
VERFWAREN – OLIE en
SCHOENMAKERSARTIKELEN
Religieuze artikelen – Gouden Sieraden
HET BESTE VOOR UW GELD

OTRABANDA – PUNDA. TELEFOON 2287 – 2094
COOPERATIEVE VEREENIGING
EN NIJVERHEIDENFILIALEN

WENSCHT ALLE CLIËNTEN **EEN GELUKKIG 1944**

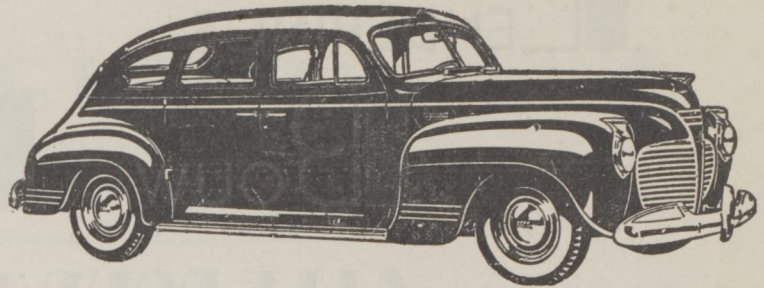
VICTORY LUBRICATING SERVICE

SALINJA No. 157
TELEFOON 1503

Vlug

Accuraat

Billijk

Verleng den levensduur van uw wagen.

LAAT UW WAGEN DOOR VAKMENSEN (dus BIJ ONS)

SMEREN—

ONDERHOUDEN—

EN INSPECTEEREN

P. FREDERIK

Meest moderne auto-smeer-inrichting van
Curaçao.

Wenscht zijn geachte cliëntele en begunstigers een **GELUKKIG 1944.**

EEN GOEDE BRIL
KAN UW BEHOUD ZIJN

Verwaarloos uw oogen niet!
U kunt ze nooit vervangen...

Maar wel verbeteren!

SPRITZER & FUHRMANN

OPTICIENS

HEERENSTRAAT

TEL. 1811

LUX

JAN. - FEB. 1944

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

REDACTIE SECRETARIAAT: St. THOMASCOLLEGE CURAÇAO N. W. I. TEL. 2056
DRUKKER - UITGEVER: SCHERPENHEUVEL PRIJS f. 1,- P. AFL. f. 5,- P. JAARGANG

ONDER REDACTIE VAN H. M. HULSMAN O. P. - HOOFDREDACTEUR
Fr. M. RIGOBERT SECRETARIS MEVR. E. B. M. DA COSTA GOMEZ-HEILING
Mr. J. J. A. ELLIS - Dr. JOH. HARTOG - Mr. H. J. M. HOOGEVEEN

INHOUD: Bij het Nieuwe Jaar. Geboorte beperking en publieke meening, P. Fr. Michael Möhlmann O.P. Lichtmis. Het oude Joodsche Kerkhof op Curaçao, Dr. I. S. Emmanuel. Naar de Wetgeving van 1869, Dr. W. Ch. de la Try Ellis. Sieraad voor asch. Liturgie of ritualisme, Dr. Joh. Hartog. Aanpassing, Mathias Kemp.

BIJ HET NIEUWE JAAR

Bij het verschijnen van dit nummer hebben wij den drempel van het Nieuwe jaar overschreden. En daarom wensen wij allen en iedereen Gods zegen.

Gods zegen zo mild en wijd.

Gods zegen is het dagelijks brood voor allen, die verstand hebben gekregen om ermee te denken en handen om ermee te werken.

Gods zegen geve de kinderen gezondheid van lichaam maar ook grote weerstand als de hartstochten naar buiten groeien.

Ja, Gods zegen geve dat uwe kinderen grote, blijde ogen mogen houden, want die houden ook uw eigen hart open en blij.

Dat bedelaars en zwervers uw hart blij en open vinden; dat is voor hen Gods zegen.

De zieken en ouden van dagen, die doelen noch zwerven kunnen, mogen in het Nieuwe jaar rust in Gods zegen vinden.

Gods zegen aan geestelijken en leken; aan overheid en onderdaan.

Gods zegen aan alle medewerkers van LUX; aan schrijver en drukker, aan donateur en intekenaar.

En de soldaten in den oorlog, de schutters in de kampementen, en de zeelieden op de brede wateren, en de industriearbeider en de peon, de ambachtsman en de winkelier, de student en de leraar en niet te vergeten de grote heren, wien het ogenschijnlijk zo zeer naar den vleze gaat, allen en allemaal mogen zij in het Nieuwe jaar Gods zegen niet derven.

De gevangene in zijn cel, de eenzame in zijn hut, de jongen uit het weeshuis, de lijdens in de bezette landen, ach...

Dat God zelf Zijn zegen verdele in het nieuwe jaar en dat ieder rijk en arm, maar nederig zijn hand ophoude.

Dan brengt het jaar veel heil.

GEBORTEBEPERKING EN PUBLIEKE MEENING

door P. Fr. MICHAEL MÖHLMANN O. P.

I. Reader's Digest en het probleem

Onder den titel "Birth-Control" publiceert de Reader's Digest van October 1943 uittreksels van een brief door den Eerw. Heer Edgar Schmiedeler, directeur van het Family Life Bureau of the National Catholic Welfare Conference, Washington, D.C. aan de Redactie van dit Maandschrift gericht, om te protesteeren tegen de publicatie van het artikel: "A Birth-Control Pioneer Among Migrants," in de aflevering van Juli van hetzelfde jaar.

De uittreksels luiden als volgt:

Ontgaat het u dan geheel en al, mijnheer, dat nadenkende menschen al eenige jaren zeer ernstig bezorgd zijn over het lage geboortecijfer van ons land? Hebt u geen idee van de ontstellende verwoesting, die door de zedelijke pest der geboorte-beperking in ons midden is aangericht? Werkelijk, het is geen overdrijving, te zeggen, dat gij een zaak begunstigt, die de geheele Westersche wereld bedreigt, en die een uitgesproken bedreiging geworden is voor de leidende positie van het blanke ras in de toekomst.

Laat mij uw aandacht richten op enkele feiten, die onmiddellijk met het onderhavige onderwerp verband houden:

In de Vereenigde Staten in hun geheel genomen heeft 42 procent van de getrouwde vrouwen geen kind, of slechts één.

In de Vereenigde Staten in hun geheel genomen heeft slechts één derde van de gehuwde vrouwen een voldoende aantal kinderen om de bevol-

king van het land ook maar op hetzelfde peil te houden.

In de Vereenigde Staten in hun geheel genomen is het stedelijk geboortecijfer zoo ontstellend laag gezonken, dat alle Amerikaansche steden van 100.000 of meer inwoners, na drie generaties of honderd jaar, tot één derde van hun huidige omvang zouden gedaald zijn, als zij zonder bevolkingsaanwas van buiten af zouden blijven.

De arbeidersklassen van de Amerikaansche steden vervangen zichzelf voor slechts 60 procent.

In vele plaatselijke gebieden zijn de toestanden zelfs nog veel erger. Neem b.v. de stad Chicago. Meer dan de helft van zijn gezinnen heeft in het geheel geen kinderen — om precies te zijn: 534.125 van zijn 842.578 gezinnen zijn zonder eigen kinderen. En er zijn veel Amerikaansche steden, die zelfs een nog slechter geboorte-cijfer hebben dan Chicago.

De eenige groote groep der bevolking, die tot nog toe het minst is aangetast door de plaag van kunstmatige geboortebeperking is onze plattelandsbevolking. Waren zij er niet, dan zou Amerika reeds hals over kop het hellende vlak van de ondergang zijn afgestort. Uw artikel, dat de werkzaamheden van Verpleegster Delp beschrijft, is direct op hen gericht. Ook zonder uw artikel daalt het geboorte-cijfer op het platteland tegenwoordig veel sneller dan in de stad. Georganiseerde geboortebeperking zet de laatste jaren koortsachtig haar verwoestend werk voort op het Amerikaansche platteland.

Premier Winston Churchill zeide in een radio-uitzending tot de wereld op 21 Maart 1942: „Een van de somberste bekommernissen voor hem, die vooruit ziet is een slinkend geboorte-aantal in de laatste 30 jaren. Zoo de tegenwoor-

dige tendenz niet verandert, zal een geringer werkend en vechtend bevolkingsdeel een bijna even groot aantal oude menschen hebben te onderhouden en te beschermen. Over 50 jaar zal de toestand nog slechter zijn. Wil dit land zijn vooraanstaande plaats in het leiderschap der wereld behouden, wil het blijven bestaan als een groote mogendheid, die zich zelf kan handhaven tegen den druk van buiten af, dan moet ons volk met alle middelen aangemoedigd worden, om grootere gezinnen te kweken."

President Theodore Roosevelt zei: „De strengste van alle veroordeelingen moest op gewilde onvruchtbaarheid staan. De eerste levensvoorwaarde van elke beschaafde samenleving is, dat de man en de vrouw, vader en moeder moeten zijn van gezonde kinderen, zoodat het ras vermeerdert en niet afneemt."

Het Census Bureau stelde in zijn verklaring van 31 Januari 1941 vast: „De niet-blanke bevolking van dit land zal, als het huidige geboorte- en sterfte-cijfer bestendig blijkt, op de lange duur 7 procent per generatie toenemen, terwijl de blanke bevolking, de Mexicanen inbegrepen, ongeveer 5 procent per generatie afneemt."

Is het, gezien de aangehaalde feiten, te veel gezegd, mijnheer, dat gij een klaarblijkelijke en ontstellend slechte dienst hebt bewezen aan uw land? En dan durft ge op den omslag van dat verderfelijke Juli-nummer nog twee Amerikaanse vlaggen af te beelden. Wat een holle spot!

Sprekend over geboorte-beperking verklaarde de bekwame uitgever van „Constitution" Atlanta eenige tijd geleden: „Wij moeten het werkelijke probleem aanpakken en het niet zoeken op te lossen door het te ontduiken.' Een uitstekende raad. Maar Miss Delp doet juist het tegenovergestelde. Zij rept niet van de economische onrechtvaardigheden, die zoozeer den grondslag vormen van het probleem der landlieden. Ze voegt er slechts een ander kwaad aan toe. Zij leert hen hun lichamen en zielen af te stompen door een tegennatuurlijke praktijk.

Gelooft gij werkelijk, mijnheer, dat

een volk de natuurwet met voeten kan treden? Meent gij werkelijk, dat een volk de scherpe instrumenten van de wetenschap kan aanwenden, om daarmee de bron van zijn leven aan te tasten, zonder onuitsprekelijke schade te lijden, ja zelfs zijn eigen ondergang te bewerken? Japansche methoden voor geboortebeperking in Amerikaansche huizen kunnen verwoestender zijn dan Japansche bommenwerpers over Pearl Harbor. Bommen verwoesten. Geboortebeperking verwoest niet alleen, maar vergiftigt. Ze is als een kwaadaardige kanker, die haar weg vreet door het heele lichaam van de gemeenschap, dit verzwakt, ontzenuwt en tot de vezels toe verwoest.

Het kan ongetwijfeld niet onopgemerkt aan u zijn voorbijgegaan, dat kunstmatige geboortebeperking slechts één van de vele symptomen is van het morele verval onzer natie, één van de vele vormen van bandeloosheid, die alle ten nauwste met elkander samenhangen. Breek de zedewet met betrekking tot de sexen in één opzicht af en de weg is gebaad voor overtredingen in andere opzichten. Leer het goedkoop gappen van plezier, dat geboortebeperking heet, en wees er van overtuigd, dat andere goedkoope manieren van plezier-diefstal en last-ontduiking zullen gevonden worden.

Knip één draad door van het weefsel der zedelijkheid en spoedig zal de heele lap uit elkaar vallen. Verwerp één voorschrift van de zedenwet en er is geen logische stopplaats meer. Leer kunstmatige geboortebeperking, en ge behoeft er niet aan te twijfelen, dat de afschuwelijke praktijk van moord op het ongeboren kind zal toenemen. Aanvaard geboortekontrôle, en er zal ook sterilisatie zijn, welke één van de middelen van geboortebeperking is. Aanvaard deze dingen en ge zult de echtscheidingen vermenigvuldigen, want zij tasten den machtigen band van het gezin: het kind, aan.

En zoo gaat het verder. Waarachtig deze dingen zijn reeds ongelooflijk ver gegaan in dit land. Wij hebben nu één millioen moordenaars van ongeboren kinderen in een periode van minder dan twee volle jaren, en één

millioen echtscheidingen in een periode van minder dan vier jaar. Wilt gij de situatie werkelijk nog slechter maken? Toch doet gij dat door zulk een artikel te drukken.

En dan is er nog de sexen-manie, die nieuwe hoogten onder onze jonge menschen heeft bereikt. Een groot aantal hunner zit gevangen in een ware beerput van zedenbederf. Wij durven veronderstellen, dat de schrikwekkende verhalen van hun in slechtheid toenemende sexuele misdrijven, van onwettige kinderen en abortus onder de jeugd van onze natie, u niet geheel ontgaan zijn. (Mogelijk hebt gij zelfs de statistieken van de F.B.I. gezien, die aantoonen, dat in vergelijking met de drie voorgaande jaren, in 1942 de arrestaties van vrouwen voor prostitutie met 64.8 procent toenamen, en arrestaties voor zedendelicten met 104.7 procent. Het wordt klaarblijkelijk tijd, mijnheer, om onze Augias-stal te reinigen, niet om hem nog vuiler te maken door de verspreiding van informaties over geboortebeperving onder oud en jong door de bladzijden van populaire publicaties.

Waarom zouden wij de naakte feiten niet met open oog in het gezicht zien, mijnheer? Waarom gebruikt gij uw publiek orgaan, om in deze verschrikkelijke dagen den bedorven beerput, die zoo menig Amerikaansch familieleven geworden is, nog verder uit te diepen, als gij met datzelfde tijdschrift zooveel goed kondt doen? Waarom zet gij het niet in ter reiniging van onze Amerikaanse Augias-stallen, die in zoo ruime mate het resultaat zijn van een kwart eeuw geboortebeperving, die slechts hartelijk verwenscht kan worden?

Als antwoord op deze vragen en op de klare taal, die er aan vooraf is gegaan, publiceert de Redactie van Reader's Digest een overzicht van de publieke meening in zake geboortebeperving: eenige knipsels uit de schier eindeloze reeksen enquêtes, die in Amerika over alle mogelijke en onmogelijke onderwerpen plegen gehouden te worden. Dit is de tekst:

Tegenwoordig zijn meer Amerikaanse vrouwen de meening toegedaan, dat het ouderschap vrijwillig en planmatig zijn moet, dan ooit te voren in de geschiedenis van het land, gelijk een enquête in de Augustus-editie van Fortune uitwijst.

In één van een serie kwesties betreffende actueele onderwerpen vroeg Fortune aan vrouwen tusschen 20 en 35 jaar over het geheele land verspreid: Zijt gij van meening, dat kennis betreffende geboorte-contrôle al dan niet ter beschikking van alle gehuwde vrouwen moet gesteld worden? Van de vrouwen, die onderzocht werden, gaf 84.9 procent een bevestigend antwoord, 10 procent meende dat de inlichtingen niet verstrekt behoorden te worden en ongeveer 5 procent antwoordde: „Ik weet het niet.”

De „Planned Parenthood Federation of America,” die aanteekening hield van alle voorgaande enquêtes betreffende geboortebeperving, teekent hierbij aan, dat de huidige Fortune-enquête het tot dusver hoogste aantal antwoorden ten gunste van gereglementeerde babies aangeeft. De Fortune-enquête toonde aan, dat vrouwen van drie categorieën „ja” antwoordde op de vraag in deze volgorde: Katholieken 69 procent; Grammar School Graduates, 70.2 procent; en College Graduates, 92.6 procent.

De voorlaatste enquête aangaande geboortebeperving over het hele land gehouden, werd in 1940 door het Amerikaanse Instituut voor Publieke Opinie ingesteld met de vraag: „Zoudt gij er voor zijn, dat Gouvernementeel Gezondheidsklinieken inlichtingen over geboorte-contrôle verstrekken aan gehuwden, die dat wenschen?” Van de mannen en vrouwen, die ondervraagd werden, antwoordde 77 procent „ja”. Tegenwoordig maakt geboortebepervende hulp voor getrouwde paren, die dit nodig hebben, in zeven Staten deel uit van het Moederschapzorg-program in zulke Gouvernementeel klinieken.

In 1938 verzocht „Ladies' Home Journal” zijn lezeressen te antwoorden op de vraag: „Geloofst gij in geboortebeperving?” Op de duizend antwoor-

den zei 79 procent „Ja,” 51 procent van de katholieke vrouwen inbegrepen.

In een vroeger enquête-relaas van 1936 gaf Fortune verslag van een onderzoek naar de publieke opinie van een willekeurige groep uit de volwassen bevolking over de vraag: „Gelooft gij in het onderricht en de praktijk van geboorte-contrôle?” Bij deze enquête antwoordde 63 procent van de ondervraagden „Ja,” 42.8 procent van de katholieken inclusief.

Uitweidende over de 84.9 procentstemming vóór geboorte-contrôle in het nieuwe Fortune-onderzoek, verklaarde Dr. J. H. J. Upham, President van de „Planned Parenthood Federation” en vroegere President van de American Medical Association: „Dit is een goed teken voor het naoorlogse Amerika. Als de enquête een aanwijzing is van wat spoedig werkelijkheid zal wezen, dan zal de toekomstige generatie een stijgend aantal gezondere, gelukkiger kinderen bevatten, omdat ze geboren werden uit ouders die ze wenschten en die fysiek waren voorbereid, om ze te ontvangen.

II. Publieke meening en waarheid.

Dit is het antwoord, dat de Redactie van Reader's Digest stelt tegenover de „Catholic view,” die, dit mag wel onderstrept, veel meer dan een „view”, een met feiten en argumenten geschraagde overtuiging is. Wat echter tegenover deze degelijke redenatie geplaatst wordt, is inderdaad niet meer dan een „view”, een „bird's eye-view of views” zelfs, niet een weerlegging van de aangevoerde argumenten.

Het is de Amerikaansche eerbied voor de massa. Het is het getal, dat hier als zwaar geschut wordt aangereden, om den opponent uit zijn stelling te schieten. Het feit, dat in dit getal nog een groot aantal katholieken van dezelfde meening begrepen is, wordt bijzonder moordend geacht.

Deze wijze van agumenteren is typisch, is symptomatisch voor den geest in Amerika, waar de vereering voor de publieke opinie

tot in het ridicule is toegenomen, waar het democratisch axioma van de meerderheid der stemmen, van de helft plus één, is overgeslagen naar het terrein van de wetenschap en wordt aangewend als een katalyse, om uit het erts der meeningen het goud van de waarheid te halen.

Het is kenmerkend voor het bankroet van de metaphysica, voor de decadentie van het intellect, voor de verslapping van de geestelijke discipline, die logisch denken en redeneeren is, deze wijze om de waarheid te achterhalen. Het is de straf voor de nu reeds eeuwenoude verheerlijking van het empirisme en voor de daarmee samenhangende minachting voor den arbeid van het speculatieve verstand, dat intellectueelen, publicisten, die de vertegenwoordigers van de waarheid moeten zijn voor millioenen, tot zulk een verdwazing vervallen, dat zij meenen die waarheid door Jan Publiek bij meerderheid van stemmen te kunnen laten vaststellen, alsof het een wet op de hondenbelasting was.

Wij, die onder den rook van Amerika leven en de smetstoffen, waar dat land vol van is, zowel op intellectueel als zedelijk gebied, met elke Time of News-week in wolken op ons toegeblazen krijgen, wij moeten op onze hoede zijn, want ook zonder dat we dit merken, loopen we kans van dezelfde geestelijke ziekten geïnfecteerd te worden, die in Amerika blijkbaar zooveel slachtoffers maken.

Wat is de verhouding tusschen de publieke opinie en de waarheid?

De waarheid is goud, inderdaad, geestelijk goud, dat geïsoleerd moet worden uit waardevol erts. De waarheid is een geestelijk goed, een bovenzinnelijke waarde, die aanwezig is in alle geschapen dingen, in alle handelingen en in de combinatie van dingen en handelingen, die men toestanden noemt. Het probleem, dat talloze toestanden en situaties scheppen, komt neer op de vraag: Wat is de waarheid op dit punt? Die moet vrijgemaakt worden uit dit kluwen van con-

crete, zinnelijke verschijnselen en het vermogen, dat daartoe alleen in staat is, is een geestelijk vermogen: het verstand, de geest, die naar de mate van zijn ontwikkeling een des te scherper ontleedmes is, om de waarheid ongeschonden en volkomen te bevrijden.

De publieke opinie vertegenwoordigt dus allerminst de waarheid, evenmin de overgrote meerderheid in de publieke opinie. De publieke opinie biedt op zijn gunstigst niet meer dan het grove, onzuivere materiaal, waaruit de gescherpte geest door moeizamen denkarbeid de zuivere waarheid isoleeren kan.

De Amerikaansche lust tot het registreeën van de publieke opinie heeft dus, al zijn fouten en onvolkomenheden ten spijt, wel iets goeds, iets wat dan ook allerminst de uitvinding van een of ander „American Institute of Public Opinion” is, omdat het reeds in praktijk werd gebracht door een groote waarheidszoeker als Aristoteles. Ook deze nam, om de waarheid te vinden, de publieke opinie, of beter gezegd: het algemeen menschelijk denken tot uitgangspunt, omdat hij wel begreep, dat, zoo het den mensch gegeven is de zuivere waarheid in een of ander vraagstuk te onderkennen, deze verborgen moet liggen in de weinig-beredeneerde, globale opvatting van den normalen mensch met gezond verstand.

Doch, zooals gezegd, de verhouding van het aldus vergaarde materiaal tot de waarheid is als die van erts tot edel metaal. Velerlei dwalingen zijn vermengd met de elementen der waarheid, die zij bevatten: dwalingen voortkomende uit een slechts gedeeltelijk overzien van de in het spel zijnde factoren, uit het onredelijk overschatten van sommige dier factoren tengevolge van persoonlijke vooroordeelen, of niet op de waarheid maar op eigen belang gerichte interesse. Tenslotte door onjuiste combinatie der factoren ten gevolge van onlogisch redeneeren.

Er is dus een ontwikkeld en gescherpt intellect noodig, een intellect vrij van alle

niet-intellectueele, subjectieve invloeden, om uit de elementaire waarheden door het algemeen menschelijk denken verschaft, op te klimmen tot hoogere waarheden, tot de juiste oplossing van ingewikkelder problemen, en om de aldus gewonnen conclusies samen te voegen tot een verstandelijk systeem, dat de wetenschap is.

Wij haasten ons echter op te merken, dat zelfs de registratie van de publieke meening niet zonder meer gelijk te stellen is met het materiaal door gezond algemeen menschelijk denken verschaft. Dit laatste is immers heel iets anders dan de publieke opinie. Het is het oordeel van menschen, die met een gezond verstand begaafd, zoo weinig mogelijk invloeden ondergingen, die met de waarheid niets van doen hebben, doch integendeel in staat zijn de objectieve waarheid te schaden ten bate van persoonlijk voordeel.

Het is duidelijk, dat de menschen, waaraan genoemde enquêtes hun meening plegen af te tappen, niet gekozen worden volgens de norm van nuchter, gezond verstand, maar dat het doorgaans geesten zijn, die huizen in persoonlijkheden, zóó vergroeid door den invloed van bepaalde, stelselmatig verkondigde leerstellingen, zóó beheerscht door het verlangen naar een gemakkelijk leven, dat hun geesten zelfs in de meest elementaire waarheden niet meer geacht kunnen worden het algemeen, gezond menschelijk denken te vertegenwoordigen.

Dat bedoelde, waarheid-schadende factoren in het onderhavige probleem van de geoorlooftheid der geboortebeperving een uiterst belangrijke rol spelen, behoeft wel geen betoog. De opinie, die het publiek zich omtrent dit ingewikkeld probleem vormt, is van geen waarde, omdat het „publiek” te weinig wetenschappelijk geschoold is, om een goed beredeneerd oordeel te geven, en omdat het „publiek” voor zoover tot redeneeren in staat, zich laat leiden door redenen, die wel met hun eigenbelang, maar niet met de objectieve waarheid te maken hebben. Nog afgezien dus van het feit, dat de meerder-

heid in de publieke opinie, zulk een opinie nimmer waar kan maken, is die opinie zelfs geen houdbaar uitgangspunt voor verantwoorde wetenschappelijke conclusies.

En toch wordt de meening, die in de Amerikaansche publieke opinie van vandaag de meerderheid geniet, tot waarheid gebombardeerd door de Redactie van *Reader's Digest*. De mogelijke dwaling wordt absolute waarheid gemaakt, omdat ze zich met duizend vermenigvuldigen laat, en de stem, die in plaats van een meening, een stelling verkondigt met degelijke argumenten gestaafd, wordt zonder weerlegging der argumenten gesmoord onder een berg stembriefjes, die niets anders bevatten als het „ja” van een namelooze massa, waarvan geen enquête uitwijst, hoe groot percentage er van zelfs niet in staat is, zijn meening behoorlijk te verdedigen.

Dit is verraad aan het menschelijk intellect, een klap in het gezicht van de wetenschap, dingen waarom de Redactie van *Reader's Digest* zich wellicht niet zeer bekommert, maar die toch niet kunnen nalaten, de ware vooruitgang van het mensdom, waarin geheel Amerika en in het bijzonder genoemde Redactie zo levendig geïnteresseerd schijnt, ernstig te schaden.

Dit is materialisme op intellectueel gebied, de aanmatigendste vorm van deze geleerde dwaling; een pijnlijk contrast, waardoor het zijn onhoudbaarheid het duidelijkst bewijst. Dit is een laboratorium-methode, empirisch onderzoek naar speculatieve waarheden.

Dit is kuddegeest, zoozeer in de totalitaire staten gehaat. Hier worden echter geen lichamen, maar geesten in horden verzameld. Het getal is hun macht. Het is de opstand der horden, die na zich het hoogste woord in problemen het materieel welzijn betreffende, aangematigd te hebben, nu de gelegenheid krijgen, ook de waarheid te dicteeren in moralibus op grond van hun rede-looze meerderheid.

Wat is de theorie, eens door spitse, verlichte geesten verkondigd, een rampzalige

praktijk geworden!

Hoelang is het geleden, dat vooruitstrevende wijsgeeren de kleine kring hunner bewonderaars verbaasden, door de bewering dat de waarheid niet iets is, wat boven de menschen staat, waaraan zij in denken en doen onderworpen zijn, waaraan zij verstand en daden gelijkvormig moeten maken. Niet de mensch is onderworpen aan de waarheid, maar de waarheid is onderworpen aan hem. Wat Jan denkt, is de waarheid voor Jan en wat Piet denkt, is de waarheid voor Piet.

Dat was de leer van de immanentie der waarheid, die eens de bekoring der nieuwigheid bezat voor enkele uitverkoren geesten, maar die aan de massa om haar spitsvondigheid ontging. Doch haar uitwerking heeft ze niet gemist. Toen ze praktijk werd, begreep de massa haar wel. Men heeft haar slechts uitgebreid met deze stelling: En wat de meerderheid denkt, is de waarheid voor allen. En zoo oefent ze haar verpestende invloed uit op het leven van vandaag, dat door zijn hopeloos deraillement alle geleerde sofisterijen van vervlogen eeuwen beschaamt.

Nu telt men in Amerika meenigen en de meerderheid wordt tegenover argument gesteld. De Redactie van *Reader's Digest* moet met Dr. Upham wel tevreden zijn, dat de waarheid in zake de bevordering van geboortebeperving sinds 1936 zulke veelbelovende vorderingen heeft gemaakt, dat ze steeg van 63 tot 84.9 procent.

Bovendien is er de troef van de meening der katholieken. "Catholic view" wordt het betoog van den Eerw. Heer Schmiedeler genoemd, doch het kan de Redactie wel niet ontgaan, dat in deze redeneering niets exclusief katholieks is aan te wijzen. Het is een redeneering, die door ieder mensch met hersens kan worden gemaakt. Dat de schrijver katholiek is, en dat zijn conclusie, als een gebod geformuleerd, door de Katholieke Kerk aan haar onderdanen wordt opgelegd, doet niets af aan het feit, dat dit, veel meer

dan een "catholic view", de beredeneerde overtuiging moet zijn van elk stel gezonde, ontwikkelde hersens. Maar tegen deze "catholic view" wordt de "view" uitgespeeld van zoo en zooveel Amerikaansche katholieken, wier „view" wijselijk geen „catholic view" wordt genoemd, terwijl het ook onmogelijk is uit te maken, van wat voor een kwaliteit de overweging is, die hen tot hun „view" geleid heeft, zoo er al een aan ten grondslag ligt.

Wij kunnen de meening der katholieken als argument dan ook gevoeglijk naast ons neerleggen, omdat, indien hun uitspraak vóór geboortebeperking een goedkeuring van door de Katholieke Kerk verboden praktijken inhoudt, — wat nog niet noodzakelijk volgt, gelijk wij later zullen zien — zij door dat feit zelf het recht verliezen zich katholiek te noemen, en omdat hun meening als meening geen enkele waarde heeft bij gebrek aan opgave van redenen, die hen er toe geleid hebben.

Waren de belangen die op het spel staan, niet zoo groot, dan zouden wij geneigd zijn te hopen, dat Dr. Upham, zoo gelukkig over de 84.9 procent, zich in blijvende bloei van zijn geliefde waarheid mocht verheugen. Wellicht, dat dan eens de dag zal komen, waarop 100 procent van de Amerikaansche bevolking tegen geboortebeperking is. Dat zal zijn op den dag, waarop de laatste Amerikaan een gezonde en gelukkige baby zou willen hebben, waar hij fysiek geheel op voorbereid is, maar waar hij tot zijn teleurstelling geen moeder meer voor vinden kan.

III. Geboortebeperking en waarheid.

Over het algemeen heerscht er onder niet-katholieken geen klaar begrip van de leer der Katholieke Kerk over geboortebeperking en de daarmee samenhangende kwesties.

Geboortebeperking is een algemeen woord, dat in de loop der tijden echter de

naam is geworden voor een zeer speciale praktijk. Op zich duidt het woord niets anders aan dan vermindering van het aantal kinderen tengevolge van eigen vrij wilsbesluit, zich daarbij niet uitsprekend over de middelen, die aangewend worden, om dat doel te bereiken. Er zijn echter meer middelen tot hetzelfde doel.

Geboortebeperking kan bewerkt worden door totale onthouding van huwelijksomgang, door onthouding gedurende de vruchtbare perioden, en tenslotte zonder onthouding, maar door het toepassen van methoden of middelen, die conceptie voorkomen.

Wanneer de Katholieke Kerk zich tegen geboortebeperking uitspreekt, dan geschiedt dit om één van deze twee redenen: óf omdat in particuliere gevallen, gezien de particuliere omstandigheden, het vermijden van kinderen tegen de plichten van den gehuwden staat ingaat; óf, al zou gezien de omstandigheden in een bepaald geval het beperken der geboorten wél gerechtvaardigd zijn, omdat de middelen tot beperking aangewend tegen de natuur indruischen en dus een schending van de menschelijke zedewet beteekenen.

Wat de eerste reden betreft, moeten wij tot goed begrip er van, voorop stellen, dat op het menschelijk geslacht in het algemeen de plicht rust, het menschelijk geslacht in stand te houden, overeenkomstig het goddelijk bevel na hun schepping aan de menschen gegeven: „Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u". Dit is echter een algemeene plicht, die niet zonder meer op ieder individu afzonderlijk terugvalt. De levensstaat, die door God speciaal met het oog op de instandhouding van het menschelijk geslacht werd geschapen, is het huwelijk: de lichamelijke en geestelijke vereeniging van man en vrouw tot voortbrenging en opvoeding van kinderen. Dat het huwelijk behalve dit voornaamste, nog andere nuttige gevolgen heeft, spreekt vanzelf: waar de natuur van den mensch op de instand-

houding van het menselijk geslacht is ingesteld, kan het niet anders of de huwelijks-samenleving zal op harmonische wijze in de verschillende behoeften en verlangens van den mensch voorzien.

Deze bijkomstige eigenschappen, die op zich zelf reeds het huwelijk een begeerenswaardig goed maken, mogen echter nimmer doen vergeten, dat het eerste en voornaamste doel van het huwelijk de nakomelingschap is, omdat al het andere, ook de hartstochten en gedeeltelijke onzelfgenoegzaamheid van het individu hem werden ingeschaapt met het oog op de voortplanting.

Rust de algemeene plicht tot instandhouding van het menselijk geslacht, dus niet zonder meer op een bepaald individu in het bijzonder, anders wordt de verhouding, wanneer zulk een persoon zich vrijwillig verbindt tot den levensstaat, die als primair doel het voortbrengen van kinderen heeft en dit dus ook tengevolge van zijn vrije keuze als een persoonlijke plicht aanvaardt.

Nu is er een welbekende stelregel, dat nood wet breekt, een regel die zelfs bij de zedewetten haar invloed laat gelden. Er is namelijk een rangorde in de plichten, waaraan wij als mensch gebonden zijn: de eene plicht is zwaarder dan de andere. Wanneer nu het nakomen van een geringere verplichting de vervulling van een zwaarder plicht onmogelijk zou maken, dan zijn wij gehouden, den laatste te vervullen met prijsgeven van den eerste.

Een bevattelijk voorbeeld is de rangorde in de liefde tot den naaste. Wij moeten onzen naaste beminnen en onze naasten zijn alle menschen. Doch er is een rangorde in deze nabijheid, de een staat ons nader dan de ander. Een gevolg hiervan is, dat de plicht om vrouw en kinderen te helpen zwaarder weegt dan hulpbetoon aan een vriend, en dat zoo wij slechts één van beiden zouden kunnen helpen, wij de eerste moeten bijstaan met voorbijgaan van de tweede.

Een analoog geval kan zich voordoen met betrekking tot den plicht kinderen te ver-

wekken. De omstandigheden kunnen van dien aard zijn, dat het onmogelijk is dezen plicht te vervullen zonder het welzijn van de vrouw, of van de reeds aanwezige kinderen grootelijks te schaden. In dat geval komt de plicht kinderen voort te brengen in conflict met den zwaarder plicht het leven van vrouw en kinderen te beschermen en moeten wij dezen laatste volbrengen in plaats van den eerste.

Het spreekt van zelf, dat het oordeel of zulke omstandigheden inderdaad aanwezig zijn, objectief en vrij van gemakzuchtige bedoelingen moet wezen, maar zouden de omstandigheden zich voordoen, dan is het goed en rechtvaardig een nieuwe geboorte zoo lang te vermijden als dezelfde omstandigheden blijven bestaan.

Tot nu toe spraken wij slechts over het doel-element in het begrip geboortebeperving. Doch van veel meer actueel belang is de vraag naar de geoorloofdheid der middelen. Vooropgezet, dat in een bepaald geval de beperking der geboorten gerechtvaardigd is, volgt de vraag: welke middelen daartoe zijn goed, welke verkeerd?

Geheele onthouding van huwelijksomgang is het meest voor de hand liggende en ook het beste middel, in dien zin dat het door de zelfbeheersching en offers er aan verbonden, de garantie geeft, dat het slechts bij werkelijke noodzaak zal worden toegepast.

Het laatste middel: geboortebeperving, niet door onthouding maar door gebruik van anti-conceptionele methoden of middelen, brengt de daad der huwelijksomgang in strijd met de orde der natuur: het berooft die daad namelijk van gevolgen, die er door de natuur organisch mee verbonden zijn.

Maar de mensch is onderworpen aan de wetten der natuur.

Dit blijkt het duidelijkst bij die wetten, die hij noodzakelijk volbrengt, omdat ze betrekking hebben op natuurkrachten in hem, die niet onderworpen zijn aan zijn vrije wil, zoals b.v. de wet van de zwaartekracht.

Hij is echter ook onderworpen aan de wetten, waar hij wèl vrij tegenover staat, slechts met dit verschil, dat hij niet genoodzaakt, maar verplicht is ze te onderhouden. Doch het gebruik van anti-conceptionele middelen is een inbreuk op de wetten door de natuur aan de voorplantingsdaad gesteld. Daarom wordt die daad daardoor tegennatuurlijk en hij, die vrijwillig zulk een tegennatuurlijke daad stelt, schuldig aan overtreding van de zedewet.

Geboortebeperking, als conceptie-vermijding door anti-conceptionele middelen begrepen, is dus onzedelijk en ongeoorloofd. Dit is geen uitvinding van de Katholieke Kerk. Het verbod door haar gegeven is hoogstens een bondige, autoritaire formulering van een waarheid, die het verstand uit eigen kracht kan kennen, maar die om de vele en intricate kwesties er mee verbonden gemakkelijk tot foute inzichten en dus tot een dwalend geweten aanleiding kan geven.

Het tweede der opgegeven middelen: huwelijksomgang, beperkt tot de onvruchtbare perioden, is een praktijk, die wel de meeste aanleiding tot meeningsverschillen onder de moralisten heeft gegeven. De kwestie kort samenvattend, meenen wij te kunnen vaststellen, dat de huwelijksdaad op deze wijze in geen enkel opzicht geweld wordt aangedaan en dat er dus uit dien hoofde geen bezwaren tegen de praktijk te operen zijn. De moeilijkheid schuilt hier niet zoozeer in het middel op zich genomen, als wel in den invloed, dien het heeft op de zedelijke integriteit van dengene, die het gebruikt, m.a.w. dat hij het op zich geoorloofde middel zal toepassen, terwijl hij in omstandigheden verkeert, die conceptie-vermijding niet rechtvaardigen, terwijl hij bovendien, cenmaal toegevend aan afkeer van de moeite aan geboorte en opvoeding verbonden, door deze praktijk er toe gebracht zal worden, middelen aan te wenden, die hetzelfde doel, zonder den last van gedeeltelijke onthouding, nog zekerder bereiken, maar die dan ook in zich ongeoorloofd zijn.

Wij kunnen de houding van de Katholieke Kerk t.o.v. de geboortebeperking aldus kort omschrijven: wanneer zeer ernstige redenen dit rechtvaardigen en wanneer geen tegennatuurlijke middelen worden aangewend, is geboortebeperking geoorloofd.

Het blijkt dan ook wel, hoe misleidend het is, het betoog van een katholiek tegen geboortebeperking door middel van ongeoorloofde praktijken, te willen ontzenuwen met 69 procent katholieke vrouwen, die „ja” antwoorden op zulk een algemeene vraag als: Geloofst gij in geboorte-contrôle? Deze term bevat immers veel meer dan datgene, wat de Eerw. Heer als ontoelaatbaar bestreed. Hij bevat zelfs dingen, waarop 100 procent van de katholieke vrouwen veilig „ja” kan antwoorden, zonder als argument tegen den Heer Schmiedeler te kunnen worden misbruikt.

IV. Vragen op den achtergrond.

Er is een probleem van meer algemeene aard, dat den achtergrond vormt van het zoeven besproken vraagstuk, en dat voor niet-katholieken de onverbidde houding van de Katholieke Kerk t.o.v. geboortebeperking door anti-conceptionele middelen nog onbegrijpelijker maakt.

Dit probleem kunnen wij aldus omschrijven: als deze en andere zedewetten, b.v. de onontbindbaarheid van het huwelijk en de ongeoorloofdheid van buitenhuwelijksch geslachtverkeer, zoo zwaar in geweten verplichten, gelijk de Katholieke Kerk hardnekkig beweren blijft, hoe is het dan mogelijk, dat zooveel menschen in gemoede overtuigd kunnen zijn van de geoorloofdheid en soms zelfs wenschelijkheid van handelingen, die tegen deze wetten indruischen?

Het contrast van de ééne stem tegen en de 84.9 procent vóór, gelijk dit door de Redactie van Reader's Digest zoo suggestief en sarcastisch wordt geschapen, is werkelijk karakteristiek voor den staat van zaken, wereld-wijd genomen. Zij die

deze praktijken als groot kwaad brandmerken worden meer en meer „de stem eens roependen in de woestijn.” Hoe kan een verplichting zoo zwaar zijn, als de katholieken willen doen gelooven, wanneer zij tevens zoo weinig evident is, dat ontelbaar velen haar niet onderkennen?

Het antwoord op de vraag is, dat de zwaarte van een verplichting niets met haar evidentie te maken heeft. De zwaarte van een plicht wordt afgemeten naar den gunstigen invloed, die de vervulling er van heeft op het algemeen welzijn van het menschedom, en op de handhaving van de aan de natuur ingeschapen orde. Of negatief: naar de schade, die de verwaarloozing er van, door verstoring van de door God gewilde wereldorde, aan het algemeen menschelijk welzijn toebrengt. Is die verstoring en de schade, er door veroorzaakt, van ernstigen aard, dan is het onderhouden van de wet een zware plicht.

Doch de evidentie van den plicht hangt van andere factoren af. Voornamelijk van het feit, of schade door de overtreding veroorzaakt, onmiddellijk waarneembaar en onmiskenbaar is. Wanneer men een cent steelt, is het kwaad niet groot, omdat de schending van de rechtsorde niet van ernstigen aard is. De plicht niet te stelen is echter in alle omstandigheden evident, omdat de aangerichte schade onmiddellijk en concreet valt aan te wijzen.

Om dezelfde reden is ook het omgekeerde mogelijk: dat een zeer zware plicht minder evident is. De plicht is zwaar, omdat de door de overtreding veroorzaakte inbreuk op de orde der natuur ernstig is en zeer verstrekkende, rampzalige gevolgen heeft. Maar hij is minder evident, omdat de gevolgen niet zoo in het oog springen, daar zij b.v. meer het geestelijke dan het stoffelijke in den mensch aantasten, of omdat die gevolgen, gevoegd bij de gevolgen van alle soortgelijke overtredingen van alle menschen, slechts op den duur het algemeen menschelijk welzijn bedreigen, doordat zij b.v.,

zooals in het geval van geboortebeperving, de vervulling van den allerhoogsten plicht van het menschedom de instandhouding van de soort verijdelen, of ernstig belemmeren.

Dat men geneigd is, dit dreigen met groote, maar verre en vage rampen overdreven boemans-taal te vinden, is een bewijs te meer, dat het zedelijk bewustzijn van de menschen meer wordt aangesproken door onmiddellijk tastbare gevolgen, zelfs van onschuldige aard, dan door gevolgen in breeder verband, maar die dan ook geheel de menschheid doen lijden van hun verderfelijke werking, m.a.w. dat zwaarte en evidentie bij plicht niet altijd samengaan.

Toch wegen deze katastrofale gevolgen op iedere daad afzonderlijk, omdat iedere daad een wortel is, die het groeien van deze doodelijke plant veroorzaakt. Omdat iedere daad helpt de mentaliteit te scheppen, die in haar geheel oorzaak is van de enorme schade aan de geestelijke kracht en aan het voortbestaan van het menschelijk geslacht aangedaan. De invloed van iedere onzedelijke daad op de totale moreele desintegratie van een volk is door den Eerw. Heer Schmiedeler in de geciteerde passages te duidelijk beschreven, dan dat wij dit hier nog zouden moeten herhalen: elke overtreding is inderdaad een draad, getrokken uit het weefsel van de orde der natuur, dat daardoor onvermijdelijk tot verdere ontbinding komt met alle gevolgen van dien voor het welzijn der menschen.

Om deze redenen is elke daad afzonderlijk grootelijks ongeoorloofd, zelfs al zou de mensch bij gebrek aan besef van de consequenties de zwaarte van de overtreding niet zoo evident vinden.

Daar komt nog bij, dat niet zelden vele concrete omstandigheden de daad noodzakelijk, of in ieder geval zeer wenschelijk schijnen te maken. Een actueel voorbeeld hiervan is het buiten-echtelijk geslachtsverkeer, dat door de ontwrichting van de oorlog zoo ontzettend is toegenomen. Hoevele onmiddellijk voor de hand liggende en zelfs

klemmende redenen zijn er niet aan te voeren, die alle tot verontschuldiging, ja tot aanbeveling van dergelijke daden schijnen te pleiten? Al deze redenen hebben betrekking op het persoonlijk welzijn van het individu, hebben daar onmiddellijke consequenties voor, en krijgen juist daardoor zulk een overredende kracht, dat zij het groote publiek, aan eigen gebrekkig vermogen tot oordeelen overgelaten, de minder tastbare, meer op den duur werkende schade aan het algemeen welzijn geheel over het hoofd doen zien.

Toch is het feit, dat het persoonlijk welzijn moet wijken voor het algemeen belang, boven discussie verheven: het wordt erkend door iederen soldaat, die voor het Vaderland zijn leven geeft en door allen, die dit van zelf sprekend vinden. Bovendien is de schade door overtreding van de wet aan het algemeen welzijn veroorzaakt, niet te vergelijken met het schijnbare nadeel, dat het onderhouden er van voor het individu beteekent. Schijnbaar is dit nadeel slechts, omdat offers voor het algemeen welzijn gebracht, den mensch als geestelijk wezen niet schaden, doch integendeel naar zijn hoogste, geestelijke kwaliteiten vervolmaken en zijn waarachtig levensgeluk vergrooten.

Desondanks worden de gevolgen voor het algemeen belang geheel of gedeeltelijk over het hoofd gezien, en zelfs wanneer dit niet het geval is, dan nog worden ze in de appreciatie van den modernen mensch geringer geacht dan persoonlijke nadeelen. Wat zeggen hem de rampen, waarmee de Heer Schmiedeler dreigt, als het gaat om zelfbedwang en aanzienlijke persoonlijke offers?

De opvattingen van den mensch, ook de opvattingen in zake de zedewetten, zijn immers onder de invloed van het Individualisme zoo uitsluitend en ego-centrisch op het welzijn van den persoon afgestemd, dat het sociaal karakter van den mensch en zijn plichten tegenover het algemeen welzijn, die daaruit voortkomen, totaal worden miskend wanneer die plichten met het eigenbelang in

botsing komen. Het sociaal bewustzijn is door Liberalisme en Individualisme zoozeer verwrongen, dat de moderne mensch nog slechts sociaal denkt, als hij uit de gemeenschap persoonlijke voordeelen kan putten, die hij zonder die gemeenschap niet zou kunnen erlangen. Doch de diepere, weldadige invloed, die het algemeen welzijn op zijn persoonlijk welzijn heeft, over het doornige pad van vele persoonlijke offers heen, en de daaruit voortvloeiende noodzaak het algemeen welzijn geheel belangeloos te dienen, dit alles wordt niet meer geapprecieerd, ja stelselmatig miskend.

Toch is de mensch een sociaal wezen en dit beteekent, dat zijn dienst aan de gemeenschap niet gemotiveerd en niet beperkt mag worden door het onmiddellijk individueel profijt, dat hij er van trekken kan. Was dit laatste juist, dan was de mensch geen sociaal wezen maar een individualist, die het gemeenschappelijke op het eigenbelang richt als op zijn laatste doel.

Al deze gevaren, die de zedelijkheid van het menschedom bedreigen, wanneer theorie en praktijk aan het goeddunken van ieder afzonderlijk wordt overgelaten, verklaren ook de rol van de Katholieke Kerk als wetgeefster en als handhaafster van de zedelee, een rol die voor vele niet-katholieken een ander probleem is. Zij zien de Kerk met haar onverbiddelijke, intransigente veto's als een tyran der gewetens, een hopeloos verouderde dwingeland bovendien.

Voor den geloovige is zulk een opvatting van de Kerk natuurlijk absurd. Zijn geloof geeft hem de overtuiging, dat de Kerk door God gesticht, met goddelijk gezag de zedewet verklaart en ter beleving oplegt aan de menschen.

Doch zoowel de katholieke als de ongelovige kunnen op grond van verstandelijke overwegingen tot de conclusie komen, dat het leeraatsambt en het gezag door de Kerk in moralibus opgeëischt en zo hardnekkig uitgeoefend ter urgentie van strenge wetten, geen onredelijke heerschzucht zijn, maar onont-

beerlijk noodzakelijk, om het zedelijk peil van de mensheid te handhaven en daardoor het algemeen welzijn te dienen.

De verwording en het zedenbederf van de wereld, waarin wij leven, is daar, om aan te toonen, wat er gebeurt, wanneer het aan ieders persoonlijk goeddunken wordt overgelaten, uit te maken wat goed en slecht, wat geoorloofd en ongeoorloofd is. Gebrek aan intellectuele capaciteit en ontwikkeling voor het vaststellen van de waarheid in zeer intricate problemen, de druk van eigenbelang en hartstochten, de invloed van de omgeving en van het slechte voorbeeld, dit alles is er op gericht, het zedelijk bewustzijn stuurlaas op drift gelaten, te doen afzakken naar diepten, waar een gezonde, krachtige en gelukkige samenleving niet meer mogelijk is.

Mannen, wier breede blik verder ziet dan de kortzichtige massa en die door hun positie hun aandacht op den wijden horizon van het algemeen welzijn gericht houden, zulke mannen hebben de laatste jaren dan ook herhaaldelijk de dringendste waarschuwingen doen hooren tegen het bederf der zeden, dat zich als een kanker overal ter wereld in het organisme der menschengemeenschap ontwikkelt. De Eerw. Heer Schmiedeler citeerde Theodore Roosevelt en Winston Churchill, en onder ontelbaar vele anderen mogen hieraan toegevoegd worden Generaal Giraud, die nog kort geleden zulk een verpletterend oordeel gaf over de zedelijke toestand van het vóór-oorlogsche Frankrijk.

Maar hun stemmen zijn zonder gezag. Zij hebben geen andere kracht dan hun argumenten en wat zijn argumenten voor menschen, die alles op de voldoening van hun hartstochten zetten?

Er is een stem noodig, die met gezag de onveranderlijke waarheid voorhoudt aan door de omstandigheden verblinden. Er is een stem noodig, die beleving van die waar-

heid eischt met gezag. Het is de stem van hem, die met machtiging en onfeilbare hulp van God, de Eenige die boven alle menschen staat en alle menschen bevelen kan, de oogen onafgewend op het algemeen welzijn van het menschedom gericht houdt, daaraan al het menschelijke met onverbidde logica afmeet, het goede beveelt en het kwade verbiedt.

Het algemeen welzijn moet zijn autoritaire stem hebben in deze wereld, zijn héraut, zijn verpersoonlijking. Zonder deze zou zijn zaak ten onder gaan in den storm der individueele belangen, die het uitzicht op breeder einders beletten. Of men het onaannemelijk vindt, dat deze stem, die toch maar een zwakke menschenstem blijft, door goddelijke hulp en goddelijk gezag wordt geschraagd. Of dit zoover buiten Gods mogelijke bedoeling móet liggen, dat men het zonder meer als absurd kan verwerpen, is iets wat wij aan de meening van ieder persoonlijk moeten overlaten. Maar dat er in deze turbulente chaos van meeningen een vast geluid is, dat voor het algemeen welzijn en de handhaving der wereldorde pleit, en als gevolg daarvan strenge plichten dicteert aan ieder menschenkind, dit is geen tyrannie en geen gewetensdwang; het is de ondankbare maar weldadige arbeid van den man, die rond gaat in het land der blinden en hen zelfs tegen hun wil verhindert in het water te vallen.

Dat de niet-katholieken van vandaag de zedeleer der Kerk in het algemeen en haar straffe gezagsuitoefening in het bijzonder hopeloos verouderd vinden en ongeschikt voor dezen tijd, komt waarschijnlijk in laatste instantie hier vandaan, dat dit juk naar hun smaak te zwaar is om te dragen. Hierin zijn ze echter niet modern, getuige het oordeel, dat reeds tweeduizend jaar geleden aan Christus werd toegevoegd: „Deze leer is hard! Wie kan ze aanhooren?”

LICHTMIS

Met Lichtmis kwam de dooi,
Sint Jozef nam de kooi,
Maria sloeg een halsdoek om,
Ze gingen naar den dom.

Maria ging haar kerkgang doen,
Ze gaf haar Kerstekind een Tzoen
En droeg het op aan God de Heer. . .
De duiven kirden heen en weer.

Sint Jozef stak in d'offerblok
Een grote zware brok
Van 't goud dat koningen hun brachten.
Maria knielde in gedachten.

De priester stak drie kaarsen aan,
Maria zag drie kruisen staan,
De tortels zuchtten in de kooi
En buiten viel de dooi.

K. VERTOMMEN.

Panorama der oude Portugeesch-Israëlitische begraafplaats „Beth-Haim”, gelegen op de voormalige plantage **Bleinheim**.

Gedeelte van den grafsteen van **Sara Hana**, echtgenoot van **Mordechay**, zoon van **Mosseh Penso**, overleden 20 December 1761 bij de geboorte van een kind, hetgeen op de steen is afgebeeld. S.A.G.D.G. = SUA ALMO GOZE DA GLORIA (Portugeesch) = Hare ziel zal genieten van de heerlijkheid.

De Hebreuwsche tekst betekent: Uw leven zal in den bundel der levenden bij den Heere Uw God, gebonden zijn. (I Samuel, XXV, 29).

In catalogus **Emmanuel**: no. 586. afdeeling IV, rij B.

Gedeelte van den grafsteen van **Ishac Haim Senior**, overleden 17 April 1726. betrekkelijk jong, want het beeldhouwwerk stelt voor: de laatste oogenblikken van den stervende, omringd van de zijnen: vader, moeder, vrouw, en drie jeugdige kinderen, bediende in de deur.

Het Hebreuwsche opschrift is ontleend aan Ps. 25 : 15 „Mijne oogen zijn voortdurend op den Heer geslagen, want hij zal mijn voeten uit het net trekken”

In **catalogus Emmanuel**: no. 1034, afdeeling VII, rij A.

Gedeelte van de grafsteen van **Raphael Jeudah Cohen Henriquez**, overleden 21 Maart 1767. De afbeelding stelt voor de priesterlijke kroon „Kether-Kehuna”. De handen zijn in zegenende houding afgebeeld overeenkomstig het traditioneele gebruik in de Synagoge bij den zegen: „De Heer zegene en behoede U. De Heer doe zijn lichtend aangezicht over U schijnen en ontferme zich over U. De Heer verheffe zijn aangezicht over U en schenke U vrede. „Numeri VI, 23-26.

In **Catalogus Emmanuel**: No. 215, afdeeling II, rij B.

Gedeelte van de grafsteen van **Jahacob**, zoon van Immanuel **Alvares Correa**, overleden 25 Juni 1714.

Het beeldhouwwerk stelt voor de ladder Jacobs uit Genesis 28 : 12. De twee regels Hebreeuwsch boven vormen het slotstuk van een volledig opschrift en beteekenen: Hij zal verlichten Eden (het Paradijs) zooals het licht der zon en de belooning van zijn werken zal boven (in den Hemel) zijn.

J. Alvares Correa was waarschijnlijk rabbijn onder het opperrabinaat van Lopez Fonseca.

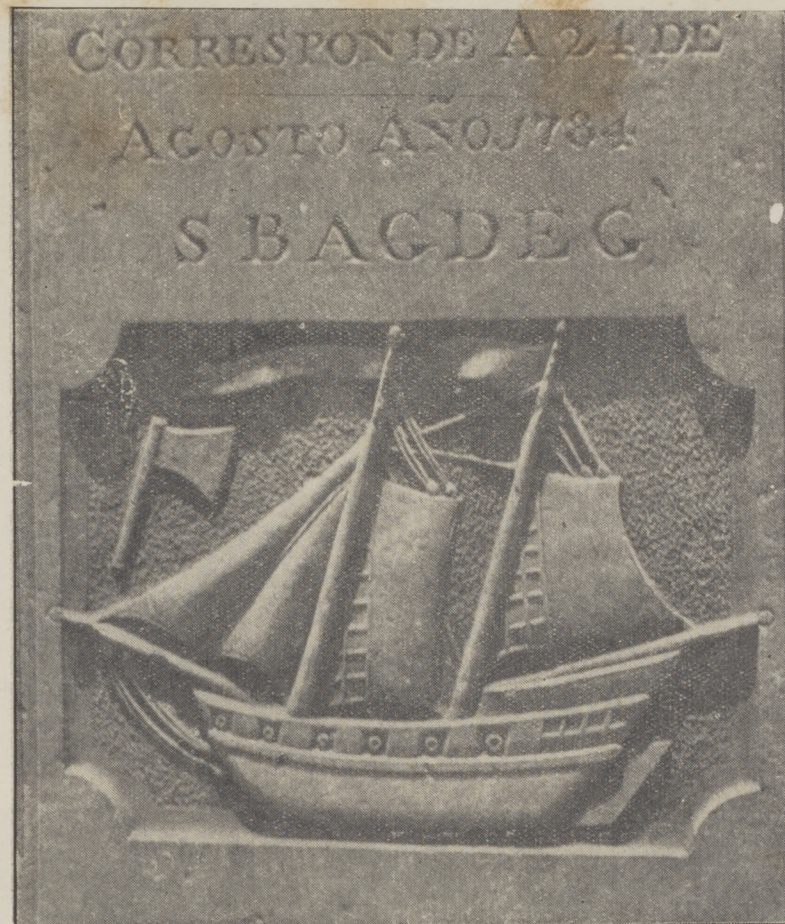
In *catalogus Emmanuel*: No. 2065, Afdeeling XV, rij A.

Grafsteen van **Sara**, dochter van Mordohay **Henriquez**, overleden 17 November 1713, een kind.

De wierook en het lam stellen het offer der ouders aan den Eeuwige voor.

In *catalogus Emmanuel*, No. 1193, Afdeeling VII, rij D.

Gedeelte van den grafsteen van **Ishac Hisquiau Sasso**, overleden 24 Augustus 1748. De afbeelding van het schip beteekent, dat de overledene een zeevaarder was. Op nog vier andere grafsteenen komt een schip voor. De bijl symboliseert het afhakken, het losmaken van het leven en komt op vele steenen voor. S.B.A.G.D.E.G. = Su bendita alma goze de eterna gloria. (Spaansch) = zijn gezegende ziel zal genieten van de eeuwige heerlijkheid.

In *catalogus Emmanuel*: No. 244, Afdeeling II, rij C.

Gedeelte van de grafsteen van **Aaron Levy Maduro**, overleden 15 Juli 1727. De afbeelding stelt voor drie Levieten, dien den „Cohen” helpen bij de handwassing, voor deze de gemeente zegent met den zegen uit Numeri VI, 23-26: „De Heer zegene en behoede U” enz.

In *catalogus Emmanuel*: No. 1670, Afdeeling XI, rij D.

Het Oude Joodsche Kerkhof op Curaçao

door Dr. I. S. EMMANUEL

1. Historische Inleiding.

Reeds in 1634, toen van Walbeeck Curaçao in bezit nam, zien wij sporen van Joden op ons eiland. De geschiedschrijvers spreken over een zekere Samuel, Coheño die in 1635 opperhoofd van de Indianen was.

De eerste georganiseerde kolonisten echter kwamen in 1659 uit Nederland. Het ging hier om 12 families, die ongeveer 70 personen telden. De West-Indische Compagnie vergemakkelijkte deze kolonisatie en gaf de nieuw aangekomenen groote voorrechten, de eerste van dien aard, die de Joden in Amerika genoten hebben. De Israëlieten zouden voor alles, zoowel godsdienstvrijheid genieten als ook scholen en synagogen mogen oprichten. Bovendien stelde de Compagnie hun twee vierkante mijlen land in de omgeving van het oude joodsche kerkhof ter beschikking en verleende hun gedurende 10 jaar vrijdom van belastingen. De Joden van hun kant moesten een plantage van tabak, indigo en ka-toen drijven.

De kleine gemeente werd gelijktijdig belangrijk uitgebreid door de aankomst van Joden uit Brazilië, die een aanzienlijk vermogen medebrachten. Een numerieke uitbreiding kreeg deze Joodsche kolonie verder ook door emigranten uit Italië, Nederland, Guadeloupe, Suriname en zelfs uit Portugal. Door omstandigheden, van hun wil onafhankelijk, mislukte de uitgebreide landbouwkolonisatie. Zij hielden zich daarom bezig met import en export en zelfs met slavenhandel als agenten van de West-Indische Compagnie, daar Curaçao na de vrede van Munster in 1648 het middelpunt van

de slavenhandel was.

Deze liberale houding tegenover de Portugeesche Joden moet ons niet verbazen. De Spaansche en Portugeesche Joden waren het land, waar zij een goede ontvangst vonden, van zeer veel nut. In mijn werk „Histoire de l'industrie des tissus des Israélites de Salonique” (Geschiedenis van de Joodsche weverijen in Saloniki) wees ik op de belangrijke diensten, die de Joden het Turksche Rijk bewezen. Zelfs de Spaansche minister Don Gaspar de Gozman, stelde Koning Philips IV omstreeks 1642 voor de inquisitie af te schaffen en Joden uit Saloniki, die van Spaansche oorsprong waren, zich in Madrid te laten vestigen.

De Nederlander was in die tijd, in zekere zin, in godsdienstige aangelegenheden, een lotgenoot van de Joden en had daarom veel begrip voor hun positie. Als voorbeeld geven wij hier een passage uit een verslag over Martinique, geschreven door den Heer d'Augeron aan de Fransche minister Colbert omstreeks 1660.

„Eenige jaren geleden kwamen 400 Nederlanders uit Brazilië en wilden zich hier vestigen. Zij hadden bereids de heele omgeving ontgonnen en bebouwd tot volle tevredenheid van de Franschen, die daaruit groote voordeelen trokken. Maar Monsieur Duparquet dwong ze, uit politieke en nog meer uit godsdienstige overwegingen het land te verlaten, toen hij zag, dat zij Calvinisten waren”

(In het naderhand van de hand van Dr. I. S. Emmanuel te verschijnen boek over het Joodsche kerkhof van Curaçao zal een uitvoerige literatuuropgave worden opgenomen.)

Nog een reden, waarom de Compagnie de joodsche immigratie bevorderde is het feit, dat zij Portugeesche Joden trouwe medewerkers vond. Dit wordt ons aangetoond uit betrouwbare bron. De Compagnie werd in haar politiek om de Portugeesche bezittingen te veroveren in belangrijke mate geleid door raadgevingen van de Joden, die in Brazilië talrijk waren en middelen vonden om zich met geloofsgenooten, de vluchtelingen in Amsterdam, in verbinding te stellen. De Portugeesche Joden namen daarom deze houding aan, om daardoor de godsdienstvrijheid, die Portugal hun toen onthield, van de liberale Nederlanders te verkrijgen en ook, omdat zij, volgens rabbijnische en andere betrouwbare bronnen, geld in de Oost- en West-Indische Compagnie belegd hadden. Bijgevolg kon de kamer van Amsterdam bij de vestiging van de Portugeesche Joden op een welvarend Curaçao rekenen.

De Israelitische kolonie werd georganiseerd naar het model van een Amsterdamse gemeente op grond van „Hascamoth” hetgeen betekent: de statuten goedgekeurd door de „Bann” (Heren) of „Anathem.” Een van de nieuw-aangekomenen stelde zijn huis als bedehuis der gemeente ter beschikking totdat een synagoge opgericht werd. Tegelijkertijd lieten zij een rabbijn uit Amsterdam komen. (1674-1683) De „Hassan” of „voorzanger” fungeerde ook als onderwijzer, daar het onderwijs als een belangrijke plicht werd beschouwd, zoodat de synagoge ook school („Midras”) werd genoemd.

Een zoo belangrijke gemeente moest reeds vroeg een kerkhof hebben, waar zij hun geliefden begroeven. Dat is ons oude kerkhof of „Beth Haim”, het huis der levenden, een toespeling op de onsterfelijkheid der ziel. Het oudste opschrift is aan een zekere Jeudith Nunes da Fonseca gewijd en dateert van Januari 1668. Dit opschrift is op een tegelsteen geschreven.

2. Topografie en inrichting der graven.

Het kerkhof ligt ongeveer 4400 meter van de Emmabrug in de buurt van de weg naar de C.P.I.M. Het had oorspronkelijk de vorm van een trapezium. Omstreeks 1818 werd het uitgebreid met ongeveer 500 vierkante meter. In deze omgeving bevindt zich het huisje, waar voor de dooden gebeden wordt alsmede de opzichterswoning. De bodem is niet geëgaliseerd en vertoont daardoor sporen van ouderdom. De oppervlakte is ongeveer 11000 vierkante meter en er bevinden zich meer dan 2570 goed bewaarde graven. Behalve deze zijn er verschillende graven, die in de loop der tijden verstoord werden; gewoonlijk hadden deze graven geen steen en waren alleen met een laag zand of kalk bedekt.

Ofschoon de Joden van het Oude Testament en daarna gewend waren aan het systeem van familiebegraafplaatsen, hebben de Joden op Curaçao deze traditie niet geheel en al gehandhaafd. Zeker koesterden de zonen de innige wensch om naast hun vader bijgezet te worden. Ja, men zorgde er ook voor de vrouw naast den man te begraven. Als de man weduwnaar was en voor de tweede maal getrouwd, rustte hij tusschen zijn twee vrouwen. Zoo zien wij Dr. Joseph Capriles begraven tusschen zijn twee vrouwen: Esther Lea, gestorven in 1763 en Rachel, gestorven in 1778. Hij zelf is 29 jaar later in 1807 overleden.

De kinderen werden meestal afzonderlijk begraven en alleen dan naast de vader, indien deze jong gestorven was. De rabbijnen en de presidenten van de gemeente hadden geen voorkeursplaatsen. Alle echter moesten in Oostelijke richting, met de oogen naar Jerusalem begraven zijn.

De Curaçaosche Joden hielden in die dagen zoozeer vast aan deze gebruiken, dat zij een vereeniging stichtten „Hessed Ve-Emeth” of wel „De ware weldadigheid” of „La Santa Irmandade”, wier leden bij een

zieke waakten, het lijk wuschen en naar het graf droegen, „Lavadores y Cargadores” en de treurenden moesten troosten.

3. Materiaal en beeldhouwwerk.

Een ieder weet, hoe energiek de Joden uit de bijbelsche tijd de doodenvereering bestreden: zoover, dat de Bijbel het graf van Mozes volledig negeert. Dit heeft niet kunnen verhinderen, dat er grafsteenen voor de overledenen werden opgericht, zoals Jacob voor zijn geliefde vrouw Rachel heeft gedaan.

Niettegenstaande het gebrek aan goed materiaal maakten de Joden op Curaçao mooie graven. De armen bedekten hun geliefden met een laag kalk, de anderen gebruikten een soort grijs marmer. De rijken lieten smaakvolle marmerplaten met beeldhouwwerk in Nederland en Italië vervaardigen.

Het ontwerp van deze afbeeldingen kan men in vier groepen indeelen:

1. Versieringen en zinnebeeldige voorstellingen.
2. Afbeeldingen, die betrekking hebben op het beroep of de stand van de overledene.
3. Afbeeldingen, die aan de sterfdag van de overledene herinneren en
4. Afbeeldingen, die een bijbelsche vertelling in verband met de naam van de overledene of zijn nabestaanden voorstellen.

Tot de eerste groep behoort de zandlooper, zinnebeeld van den tijd. Misschien wilden zij door dit symbool het vers u Genesis 3:19 „Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren” in beeld brengen. Verder cypressen of korengarven, door een bijl afgesneden. En ook rozentakken, door een jong meisje vastgehouden. Deze afbeeldingen zijn vaak op het graf van een jonggestorvene te zien. In deze groep behoren ook de zeer schoone inscripties, omlijst door

kunstige guirlandes.

Bij de afbeeldingen, die duiden op beroep of rang van de overledene zijn vijf schepen, die zich op het graf van zeekapiteins bevinden. Op de steenen van de nakomelingen van de Priester Aharon d.w.z. van de familie Cohen Henriquez, Cohen Peixoto enz. ziet men twee handen het publiek zegenen, zoals de ritus eischt. Op de grafsteen van Gabriel Halevi, (1725), en Aaron Levi Maduro (1727) daarentegen stelt de beeldhouwer voor, hoe de Lievieten de Cohanieten water reiken, opdat zij daarmede de handen wasschen, voor zij de gemeente zegenen, zooals momenteel in de conservatieve synagogen overal gebruikelijk is. In deze groep behoort ook de voorstelling van de duif, die wij op de grafsteenen van de leden van de familie Alvares Correa, Lopes Castro en Halevi zien. Volgens de Talmud is de duif het zinnebeeld van de onschuld, de kuisheid en reinheid van de familie.-

De derde groep: afbeeldingen, die aan het sterfuur van de overledene herinneren, komen in het bijzonder op vrouwengraven voor. Zoo treffen we hieronder een afbeelding, waarop de opdrachtgever het volgende liet weergeven: een vrouw op het sterfbed, een man, vier meisjes en vijf jongens, die weenen.

De vierde groep, bijbelsche voorstellingen, is de talrijkste. De belangrijkste zijn het oordeel van Salomo en Abigaël, haar eerbied voor David, door geschenken en gaven betuigend. Beide komen voor op het graf van Abigaël echtgenoot van Salomon Nunes Redondo, gestorven in 1747. Verder de droom van Jacob op het graf van Jacob Alvares Correa. De Profeet Elias neemt afscheid van zijn leerling Elissa bij zijn hemelvaart op het graf van de opperrabbijn Eliau Lopes. (1713).- Het offer van Isaac en voorstellingen uit het Boek Esther op het graf van Isaac de Marchena gestorven in 1730.-

Interessant is de grafsteen van Rachael, vrouw van Isaac Haim Senior (1746) waar

vier afbeeldingen vertoond worden: David bespeelt de harp; Abraham beschouwt de sterren; een rabbijn met een boek in de hand en Rachel ligt naast haar schaap.- De borst van deze Rachel is zoo ver ontbloot, dat wij ons verbazen, hoe een dergelijke afbeelding in 1746 op dit heilige joodsche kerkhof plaats kon vinden.

Dit is zeker een der merkwaardigheden van ons kerkhof, dat ondanks de afkeer van de Joden voor beeldhouwwerk, speciaal van menselijke figuren, de vrome Portugeesche Joden van Curaçao zoo aan mooi beeldhouwwerk gewend waren, dat zij daaraan geen aanstoot namen, zelfs niet wanneer het om het graf van een opperrabbijn ging.-

4. Opschriften.

De bezoeker van dit kerkhof wordt verast, niet alleen door het beeldhouwwerk, maar ook door de originaliteit van de opschriften, waarvan de inhoud als maatstaf voor de joodsche „opschriftkunde” mag gelden. Natuurlijk kan ik er niet aan denken onze opschriften uitvoerig te bespreken. Ik moet mij beperken uit de overvloed eenige belangrijke aanduidingen te doen. (Over dit onderwerp schrijft Dr. Emmanuel uitvoerig in het eerdergemeld werk.)

De opschriften zijn in het algemeen in het Portugeesch. Dat was de moedertaal van de Joden, de taal van de synagoge en de taal, die veel invloed op het dialect van hun slaven, de negers, het Papiamentoe, gehad heeft. Toch vindt men 38 hebreuwsche opschriften bij de zeer vromen, die hun naam alleen in de heilige taal herinnerd wilden zien. Andere zijn in twee talen: Hebreuwsch en Portugeesch of Hebreuwsch en Spaansch. Van deze opschriften zijn er 55 bewaard gebleven. Verder bevinden zich in verschillende Portugeesche of Spaansche opschriften bijbelverzen, in het Hebreuwsch, betrekking hebbende op de naam van de overledene.

Verscheidene opschriften zijn in het Spaans, 86 in het Engelsch en 28 in het Nederlandsch. Een opschrift is zelfs in drie talen weergegeven: Spaansch, Hebreuwsch en Engelsch. Dit opschrift is gewijd aan een Duitsche Jood: Mozes Bar Yahiel, geboren in Erzfeld en op 63-jarige leeftijd in 1740 op Curaçao overleden.

Deze veeltalige opschriften leggen getuigenis af van de talenkennis van de Curaçoesche Joden, en bewijzen in zekere mate de verschillende godsdienstige richtingen van de gemeenteleden. Voor deze veronderstelling voer ik als verder bewijs aan het feit, dat de zuiver Hebreuwsche opschriften en verscheidene opschriften in het Hebreuwsch en het Portugeesch geen christelijke datum bevatten.

Verscheidene opschriften, speciaal de Hebreuwsche, geven ons interessante gegevens over het prive-leven van de overledene. Sommige bevatten zulke merkwaardigheden, dat hun publiceering voor de joodsche geschiedenis en literatuur in het algemeen, in sommige gevallen zelfs voor de geschiedenis van Curaçao, van groote waarde kunnen zijn.

Vergun mij, door eenige voorbeelden, mijn meening toe te lichten. Op het graf van den „gloriozo y bemaventurado” (roemrijk en gelukkig) Mordehay Hisquiya Henriques, gestorven in 1699, schrijft een hebreuwsche dichter, onder anderen, dat Mordehay Henriques in de gevangenis gezeten had. Ik geloof, dat het interessant is de heele tekst aan te halen.

SA Do Gloriozo y bemaventurado de Mordehay Hisquiya Henriques. Sua Alma Goze Da Gloria que Faleceu en Pro-Dia de Hanuka 25 de Kislev A° 5460

T.N.Z.B.H.

Achar thelaothâw bebéth hasóhar
Ba Mordehay liroth pené hamélech
Yom Hachanuká niftár vayélech
Leór bener misvá bebéth hatzóhar

Dit beteekent: Na zijn lijden in de gevangenis kreeg Mordehay het koningsgelaat te zien. Op Hanukadag nam hij afscheid en ging met het licht der edele daden in de heerlijkheid stralen.

Verschillende lezers zullen zich afvragen: hoe kan men op het graf van een edelmoe-dige jood schrijven, dat hij tijdens zijn leven in de gevangenis gezeten heeft? Is dat geen profanatie? Is dat geen vernedering voor de familie Henriques en een schande voor de eerwaardige joodsche gemeente op Curaçao? Neen, dit opschrift wijst op een pijn-lijk hoofdstuk uit de geschiedenis der Spaansche en Portugeesche Joden. Onze held, Mordehay Henriques, heeft in de gevangenis gezocht om zijn joodsche geloof. Hij is naar Curaçao gekomen om bij de verdraagzame en liberale Nederlanders als Jood te mogen leven en sterven.

Zulke aanwijzingen heb ik op het groote joodsche kerkhof van Saloniki gevonden, zooals ik in mijn werk over hebreeuw-sche opschriften „Gedulé Saloniki Ledorotám” gepubliceerd heb. Dit opschrift van ons kerkhof kan als een belangrijk histo-risch document beschouwd worden. Als be-wijs van mijn bewering voeg ik hieraan toe, dat onze Mordehay Henriques lid van de kerkeraad van de Synagoge van Curaçao was en als zoodanig heeft hij op 23 October 1680 een document ondertee-kend, samen met de andere kerkeraadsliden, ten gunste van Directeur Liebergen. Zou hij werkelijk in de gevangenis gezeten hebben, dan kon hij volgens de „Hascameth” der joodsche gemeente niet tot kerkeraadslid gekozen worden. Bovendien was hij kerkeraadslid in 1692/93. Zie verder: Pater Euwens in de West-Indische Gids, Jaargang 1933-34 blz. 224.

Een zekere originaliteit bezit het graf-schrift van David Senior, gestorven in 1749 op 85-jarige leeftijd. Hij heeft zelf geduren-de zijn leven het graf in orde laten brengen en laten schrijven, dat iedere bezoeker van

zijn graf God moge bidden voor de rust van zijn ziel. Na zijn dood werd aan dit graf-schrift een hebreeuwsch klaaglied toege-voegd, waarin erop gewezen wordt, dat de raadgevingen van de overledene zijn om-geving de oogen geopend hebben. Dit is een toespeling op de diplomatieke en be-stuurswerkzaamheden van David Senior in Curaçaosche en joodsche aangelegenhe-den.

Verder lezen we op het graf van Morde-chay Namias de Crasto (1716) dat hij „Pro-curator da paz” was. De auteur bedoelde daarmee, dat de overledene lid van de com-missie was die met de commandant van de Fransche vloot, J. Cassard, op 28 Februari 1713, tegen betaling van 115000 Patacas over de opheffing van de belegering van Curaçao onderhandelde en daarmee vre-de tot stand bracht.

Enkele opschriften geven ons inlichtin-gen over functies en werkzaamheden van de overledene bij de Joodsche gemeente. Zoo bijvoorbeeld was Michael de Casseres (1695) Thoraschrijver; Mozes Levi Maduro (1708) voorzanger. De functie van laatst-genoemde werd ook bekleed door zijn na-komelingen Samuel en Isaac eenige jaren later. Isaac Machoro (1745) werkte als hoofdonderwijzer gedurende dertig jaar; David Suares (1778) was de eerste voor-zanger van de Synagoge „Neve Schalom” van Otrabanda. Abraham Sasso (1789) diende als koster gedurende 40 jaar.

Het huis van Isaac de Marchena (1730) werd als bedehuis gebruikt gedurende de tijd, dat de synagoge gebouwd werd. Moises Penso (1754) was de „Vorst” der Joden en hun vertegenwoordiger bij de regeering. Noemen we verder ook eenige artsen. Dr. Yshack Gomes Casseres (1693) Dr. Yshak de Acosta (1709) Dr. Ishak Hisquiau Car-doço (1753). Dr. Joseph Capriles (1807) en Dr. Benjamin de Solas. (1817).

Merkwaardig zijn grafschriften als b. v. dat van eene Jeudith Henriquez Cotino (1765), volgens welk de overledene twee-

maal gehuwd was. Hierbij wordt de naam van haar eerste echtgenoot Mozes Cohen Henriquez naar voren gebracht, de naam van de tweede echtgenoot wordt echter niet vermeld. Is dat niet opvallend?

Verder lezen wij in een grafschrift van Lea Salas (1819), dat Lea „het schoonste meisje” was. („La niña mas hermosa”)

Behalve al deze merkwaardigheden geven de opschriften het aantal nagelaten kinderen aan, dat dikwijls zeer groot was. Dikwijls wordt de ouderdom van de overledene opgegeven en wij zien daaruit, dat zij zeer jong trouwden.

Belangrijk zijn de opschriften, die ons inlichtingen geven omtrent de landen en steden, waarmede de Curaçaosche Joden in handelsrelatie stonden. Zoo vernemen wij, dat zij zakenreizen naar Aruba, Coro, Santa Martha, Santo Domingo, Aguadilla de Puerto Rico, Barranquilla maakten. Menigmaal deelt de auteur van het grafschrift mee, dat de overledene door een storm om het leven was gekomen.

Als deze kooplieden in een dezer plaatsen stierven, werden zij daar voorlopig begraven en jaren later naar Curaçao vervoerd om naast hun voorvaderen ter ruste gelegd te worden.

Al deze berichten werden gewoonlijk in proza geschreven. Toch vindt men eenige schoone gedichten. Twee daarvan zijn zelfs door den dichter ondertekend.

5. De familienamen van de Joden op Curaçao.

Niettegenstaande de onderzoekingen van Joodsche geleerden is de verzameling van de Joodsche familienamen een nog niet opgelost vraagstuk. De bijbelsche tijd en met een zeldzame uitzondering, de Talmudsche tijd, kent geen familienamen. De voornaam van de vader werd familienaam van den zoon, Ishac ben Abraham, Jahacob ben Ishac, zooals ook tegenwoordig nog bij de Oostersche volken gebruikelijk is. Deze gewoonte is bij de Eschkenazische Joden in de Synagoge bij de oproep tot de Thora

nog in gebruik.

De Spaansche en Portugeesche Joden waren de eerste onder hun geloofsgenoten, die een familienaam bezaten. Deze namen waren eerst van hebreuwsche of Arabische oorsprong. Later lieten de Spaansche Joden zich naar hun geboorteplaats noemen. In de 14e eeuw namen zij christelijke namen aan.

Tengevolge van de opgedrongen massadoopen in 1391 hadden de gedoopten, die Marranen genoemd werden, christelijke namen. Gewoonlijk kreeg de gedoopte den naam van zijn peetoom. In verschillende gevallen was dit een Spaansch edelman, ja zelfs de Koning en de Koningin, zooals bij de doop van Abraham Senior, Geheimraad van Koningin Isabella gebeurde. Dit is ook een der redenen, waarom de Portugeesche Joden wapenschilden hadden en de aristocratie van de joden vormden.

Een deel van de joodsche geschiedvorschers beweert, op grond van oud-rabbijnische bronnen, dat verschillende, ons als christelijk bekend zijnde namen, van joden stammen. Andere, zooals Lindo, beweren het tegendeel. Lindo ondersteunt zijn stelling met het feit, dat de Cortes van Tauro in 1371 het noodig achtten de joden te verbieden christelijke namen te voeren. Naar mijn meening zijn beide stellingen juist. Het bewijs daarvoor zijn de joodsche en christelijke catacomben in Rome, waarin wij zien, dat de christenen echt bijbelsche en de joden heidensche en zelfs mythologische namen dragen.

Als men onze grafschriften systematisch en wetenschappelijk bestudeert, zal men in dit opzicht zeker belangrijke vondsten doen. Inderdaad zijn de voorkomende familienamen: ten eerste: van echt joodsche oorsprong b.v. Aboab, Abenatar - Benveniste - Gaon - Jesurun - Ha-levi - Nassi - Shalom - Israel (deze meestal door een bekeerling gebruikt.) Ten tweede: de echte christelijke namen: b.v. Antunes - Andrade - Alvarez - Da Costa - Da Motta - Gomes - Orobio - Rodriguez - Miranda enz. Ten derde: een dubbele familienaam, samengesteld uit een jood-

sche gewoonlijk de eerste en een christelijke b.v. Abinun de Lima, Baruch Lauzada, Cohen Henriquez, Cohen Peixoto, Levi Maduro, Levi Soares, Namias de Crasto, Schalom Delvalle, Semah Farro, Semah Valencia enz. Deze dubbele namen hebben een historische beteekenis: de portugeesche jood, ook al was hij gedoopt, was bij zijn geloofsgenooten bij zijn joodsche naam bekend, de christelijke naam was voor de omgang met niet-joden bestemd. Als de Marranen zich openlijk tot het jodendom bekeerden behielden sommige beide namen. Andere deden van de joodsche of christelijke naam, al naar hun godsdienstige gevoelens, afstand.

Er kwamen ook Marranen voor, die hun oud-joodsche namen verloren hadden. Dan vertaalden zij hun christelijke namen in het Hebreeuwsch.

Zoo vertaalde men: De los Rios in Naar; Amigo of Querido in Oheb; De la Paz in Schalom enzovoorts. Dientengevolge was het niet zeldzaam, dat twee broers verschillende familienamen hadden, de een een hebreuwsche, de ander een christelijke.

Deze onregelmatigheid veroorzaakte in huwelijksaangelegenheden groote moeilijkheden. De rabbijnen hebben zulke gevallen met groote voorzichtigheid behandeld. In mijn hoofdwerk: „Histoire des Israélites de Salonique” heb ik onder hoofdstuk: „Rabbinische wetgeving over Marranen” daarover uitvoerig geschreven.

Van belang is te vermelden, dat de voornamen, hetzij mannelijke, hetzij vrouwelijke, steeds bijbelsche namen waren. Dit merkwaardige verschijnsel werd door de Amerikaansche dichter Henry Longfellow in zijn gedicht over het Portugeesche kerkhof van Newport „The Jewish cemetery at Newport,” met deze verzen vermeld:

„The very names recorded here are
strange,
 Of foreign accent and of different climes;
 Alvares and Rivera interchange
 With Abraham and Jacob of old times.

(H. W. Longfellow. The song of Hiawatha. Halifax 1863 blz. 367.)

Had Longfellow ons kerkhof gekend, dan had hij er misschien meerdere gedichten aan gewijd. Niet omdat de aangehaalde Alvares en misschien Rivera uit Curaçao stammen, maar omdat hij op ons kerkhof stof gevonden had, die in staat is de ziel van een zoo fijnvoelend dichter tot God te verheffen en aan zijn gevoel uitdrukking te geven.

Werkelijk, het kerkhof van Curaçao is een historische getuigenis, die een historicus en denker, Jood of geen Jood, veel belang inboezemt. Voor de Joden van Curaçao is het kerkhof een monument, waarin leven en werken, denken en gelooven van hun voorvaderen met eeuwige letters is gebeiteld. Hier vindt de geschiedschrijver een onschatbare bron voor vele gebieden, zij het geschiedenis, literatuur, folklore, geestelijk en sociaal leven, aankomst en vertrek der Joden van Curaçao. Hier vindt men ook stof om de familiestamboomen samen te stellen, vooral van diegene, die een vooraanstaande rol in de ontwikkeling van Curaçao en in de geschiedenis van het Jodendom gespeeld hebben.

Ons oude kerkhof heeft eveneens een geschiedkundige waarde voor meerdere joodsche gemeenten in Amerika, die door Joden van Curaçao gesticht werden.

Toen Frederik de Groote eens het bewijs van Gods bestaan vroeg, werd hem ten antwoord gegeven: „de Joden”. Zoo zal ook de geschiedschrijver, wanneer hem naar het bewijs gevraagd wordt, dat Nederland het land was, dat voor de eerste maal in de geschiedenis der beschaving zijn burgers volkomen vrijheid en gelijke rechten gaf, als machtig getuigenis het bijna driehonderd jaar oude kerkhof der Joden op het Nederlandsche Curaçao kunnen noemen.

Moge deze grootmoedige wetgeving van Nederland andere volken ten voorbeeld zijn!

NAAR DE WETGEVING VAN 1869

door DR. W. CH. DE LA TRY ELLIS.

In een gedegen artikel getiteld: „Het Burgerlijk Wetboek in Suriname en Curaçao” voorkomende in het Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938 behandelt Mr. B. de Gaay Fortman, rechter in de arrondissementsrechtbank te Amsterdam, onder meer, de totstandkoming van ons Burgerlijk Wetboek. Dat wetenschappelijk artikel met bijzonderheden aan te vullen, die in een vooral voor Nederland bestemd boekwerk minder goed op hare plaats zijn en waarvoor bij de lezers ginds uitteraard niet veel belangstelling zal bestaan, is het doel van het onderhavige artikel.

Tot 30 April 1869 heeft Curaçao onder het Oud-Hollandsche en het Romeinsche recht geleefd. Aan de heerschappij daarvan en van een aantal placcaeten, ordonnantiën, publicatiën, reglementen en costumen werd een einde gemaakt door het Koninklijk besluit van 4 September 1868 No. 18 (P. B. 1868 No 16) dat met ingang van den 1sten Mei 1869 de nieuwe wetgeving invoerde. Verschilpunten tusschen het oude en het nieuwe recht, als codificatie, vindplaatsen, gezag van auteurs, kunnen hier onbesproken blijven, als zijnde meer van algemeen Nederlandsch dan van bepaald Curaçaosch belang.

In hoofdzaak zijn er drie tijdperken te onderscheiden, waarin het Oud-Vaderlandsch recht in dit gewest van kracht was nl. gedurende het octrooi van de beide West-Indische Compagnieën, tijdens de Engelsche bezetting en gedurende ruim een halve eeuw na de restauratie.

Tijdens de W.I. Compagnieën.

Gouverneur en Raden maakten aanvankelijk het eenige rechtscollege op dit eiland uit. Later werd voor mindere quaestiën d.w.z. burgerlijke zaken loopende over een gering bedrag, de zoogenaamde Kleine Raad aangewezen. In den eed van de leden van den Grooten Raad kwam dan ook de volgende zinsnede voor: „dat ik ... in justitieële saecken een recht vonnis sal wijzen met alle candeur en sinceriteyt, sonder eenige haet, gunst of partijschap, aensien van persoon of qualiteyt.” Welk recht hier gold en hoe het in de laatste jaren van de tweede West-Indische Compagnie met de rechtsbedeeling gesteld was, moge uit een vluchtigen blik in de Curaçaosche geschiedenis blijken.

Wegens ernstige ongeregeldheden in de West-Indische Koloniën besloten Hunne Hoog Mogenden in 1788 zich tot den Heere Prince van Orange en Nassau, Erfstadhouder, Gouverneur-Generaal en Opperbewindhebber te wenden, op welk adres door Zijne Doorlugtigste Hoogheyd de volgende beschikking is genomen:

Wij, Willem, bij de gratie Gods Prince van Orange & Nassau etc. etc.

Allen dengeenen die deeze zullen zien of hooren leezen, Salut. Doen te weten:

Nademael seedert eenige tijd hooggaande onlusten tusschen de regeeringe over en in de Coloniën van Essequibo, Demerary, Curaçao en verdere Eylanden en eenige der ingezetenen en eigenaars van

plantagiën zijn gereezen, tot vermindering van welke, zo wel als tot voorkoming van de nadeelige gevolgen die daar uyt zouden kunnen resulteren, Hunne Hoog Mog: bij derselver resolutie van den 27n Augustus dezes jaars Ons hebben versogt ende geauthoriseerd de nodige veranderingen in de Regeeringe te maaken en directe aanstellingen te doen, als Wij ter bereykinge van eendracht en rust zouden vinden te behooren: En dat Wij om aan het voorsz: verzoek en authorisatie van Hunne Hoog Mog: te voldoen, dienstig hebben geoordeeld eenige commissarissen uyt Onzen Naam derwaerds te zenden:

Zo is het dat Wij om het goed rapport aan Ons gedaen van de persoonen van **Jonckheer Willem Augustus Sirtema thoe Grovestins**, ordinaris Gedeputeerde van de Provincie van Vriesland ter vergaderinge van Hunne Hoog Mog: en **Mr. Willem Cornelis Boeij**, scheepen en raad der Stad Haerlem, Ons betrouwende op derselver bekwaamheid, naerstigheid en prudentie, deselve Heeren gesteld en gecommiteerd hebben, gelijk Wij hun stellen en committeren mits deese, tot Onze Commissarissen om zich te begeeven naar de Coloniën Demerary, Essequibo, Curaçao en zo noodig naar de verdere Eylanden, de nodige veranderingen in de Regeeringen met den aankleeven van dien te maaken, aanstellingen te doen ende aangestelde persoonen af te neemen de gerequireerde eeden ingevolge Hunner Hoog Mog: resolutie van den 27n Augustus 1788, alsmeede die van zuyveringe, dezelve te mainteneeren en doen respecteeren en om voorts de goede harmonie, rust en eenigheid in die coloniën te doen herleeven;

Ontbieden daarom en requireeren bij deese Bewindhebbers van de Generaale Geotroyeerde West-Indische Compagnie, de Hoofden en Collegiën van Regeeringe in de voorsz. Coloniën, de militaire officieren en alle verdere bediendens en ingezetenen in de voorsz. Coloniën; Voorts alle

anderen die dit aangaan mag, dat zij meergem: Heeren in de voorsz. qualiteit van commissarissen erkennen en respecteeren naar behooren en in het uytvoeren van Onzen last alle bystand en assistentie bewijzen, alsmede het effect van deese commissie aan hun volkomenlijk laten genieten.

Gedaan in 's Gravenhage den 25n December 1788. (w.g.) W. Pr. van Orange — Ter ordonnantie van Sijne Hoogheyd (w.g.) P. I. de Larrey.

De auditeur-militair bij het garnizoen te 's Gravenhage, Mr. Rochus van Suchtelen werd door den Prins als secretaris aan de commissarissen toegevoegd.

Plechtig in den Grooten Raad binnen het Fort Amsterdam op dit eiland op Donderdag den 3den September 1789 ontvangen en met nog grooter plechtigheid op Donderdag den 10den December daaraanvolgende „complimenten van vaerwel en uytgeleyde gedaen na boord van het voor het hoofdfortres gereed liggende 's Lands schip van oorloge d'Amazoon”, bij welke gelegenheid het garnizoen in de wapenen was, en er ook van het hoofd fortres een en twintig kanonschoten werden gelost, heeft de Hoog Edel Geboorne Heer Grovestins in zijn afscheidsrede uit naam van Hun Edel Mogenden (voor wat ons onderwerp aangaat) verklaard: „De heylsaeme resolutiën door Hunne Hoog Mogende of Heeren Bewindhebbers of door deese Raade selve in vroegertijd genoomen, waren buyten gebruyk gesteld, ja geheel vergeeten, omdat men geen register op deselve hadde. De Justitie was inactief”, Bij de verschillende vragen door de Heeren Commissarissen aan de Raad gesteld, was er ook een betreffende de hier toegepaste wetten, waarop het volgende antwoord is gegeven: „Nopens een wetboek kan men niet anders zeggen, als dat altijd alhier te lande de Neederlandse wetten, so veel men alhier konde van gebruyk maaken, sijn gevolgt; dat voorts verscheyde bevelen en ordonnantiën bij publicatiën sijn geïntrodu-

ceert, die na de gesteltheit so veel doenlijk achtervolgt worden". Dit antwoord, beschouwd in verband met hetgeen namens de Commissarissen is geconstateerd in zake de de toepassing, wettigt wel het vermoeden dat er gaandeweg een toestand was ontstaan, die een chaos nabijkwam. Echter is er wel reden om aan te nemen, dat de reeds tijdens het verblijf der Commissarissen alhier betoonde activiteit ook na hun vertrek voortgeduurd en zich tot na het te niet gaan van de West-Indische Compagnie en de vestiging van de Bataafsche Republiek, ofschoon niet in hetzelfde koortsachtige tempo, voortgezet heeft.

De Engelsche Periode.

En zoo naderen wij de Engelsche periode. Uitdrukkelijk dan wel stilzwijgend werd de oude wetgeving gehandhaafd, hetgeen trouwens in de Engelsche lijn lag. Hetzelfde hebben wij zien gebeuren in Demerary, Ceylon en Zuid-Afrika, na de overneming dier nederzettingen. En toen ondergeteekende enkele jaren geleden, op reis door Zuid-Afrika, te Bloemfontein het gebouw van „die Appélhof, die hoogste Regbank in die land" bezichtigde, liet de griffier die hem in de zalen rondleidde, in de bibliotheek van de rechterlijke macht de werken zien van de Groot, Bijnkershoeck, Huber, Voet, van Leeuwen, van der Linden en andere oud-Hollandsche juristen, wier namen nog steeds met eere vermeld worden. Doch er zijn meerdere bewijzen dan de enkele verwijzing naar hetgeen elders is geschied. Bij de afwikkeling van een boedel omstreeks 1812 werd een (voor zoover dit punt aangaat onbestreden) beroep gedaan op Lybregts en Voet en hiermede de rechtskracht van het Roomsche-Hollandsch recht erkend. In officiële stukken werd de Raad zelfs aangeduid als the honourable Court of policy and of civil and criminal justice. De Engelsche Gouverneur had bij de opsomming van zijne qualiteiten den titel van President of

the Courts. Nog meer waarde moet gehecht worden aan een beëdigde verklaring door de Heeren D. Gaerste en C. L. van Utrecht den 25sten April 1856 tijdens een proces voor den wn. president van de regtbank in Curaçao Mr. Pieter Cockburn Prince afgelegd, luidende: „Verklaren..... waar en waarachtig te zijn dat gedurende den tijd dat dit eiland in het bezit van het Engelsche Gouvernement is geweest, sedert 1 Januari 1807 tot 4 Maart 1816 hier te lande de oud-Hollandsche wetgeving in observantie en vigueur is gebleven, zooals dezelve te voren was en nu nog is. Gevende voor redenen van wetenschap dat zulks ons bekend is uit hoofde der betrekkingen die wij bij het Engelsche Gouvernement bekleed hebben".

De restauratie

Zoo juist noemden wij den vierden Maart 1816, den voor immer gedenkwaardigen dag, die met onuitwischbare letteren in de Curaçaosche geschiedenis is opgeteekend, den dag waarop, nadat alle inwoners ont-heven waren van de eeden aan Zijne Britsche Majesteit afgelegd, onder gebulder van kannonen en vreugdegejuich van de samengestroomde menigte, de Nederlandsche vlag weer op de forten en openbare gebouwen werd geheschen. Reeds den 27ste Januari 1816 waren de Nederlandsche schepen Prins van Oranje en De Haay aangekomen, aan boord hebbende Zijne Excellentie vice-admiraal Albert Kikkert, den nieuw benoemden Gouverneur-generaal van Curaçao, Aruba en Bonaire, alsmede andere autoriteiten. Aangezien de desbetreffende documenten nog niet ontvangen waren, moest de plechtige overdracht tot Maandag 4 Maart 1816 worden uitgesteld, op welke dag het Reglement op het beleid van de Regeering, het Justitiewezen, den Handel en Scheepvaart enz. gearresteerd bij Koninklijk besluit d.d. 14 September 1815 No. 58 in werking trad.

Scheiding der Machten

De artikelen 44 en 46 van het Regeeringsreglement bepaalden dat de administratie van de Justitie van die van de Politie afgescheiden zou zijn en dat de Raad van Civile en Criminele Justitie zou bestaan uit een president en vier raden. Bij proclamatie maakte de Gouverneur-generaal bekend dat tot president benoemd was Mr. Michael Lamaison en tot gegraduateerd lid Mr. Isaac Johannes Elsevier (de latere Directeur van Curaçao, Jhr. Mr. I. J. Rammelman Elsevier) welke beide waardigheidsbekleeders eveneens den 27sten Januari alhier waren gearriveerd. Maandag 1 April 1816 opende Mr. Lamaison den Raad van Civile en Criminele Justitie met een toespraak, waarin hij het oud-Nederlandsch Recht, geput uit de heldere bron van de Romeinsche rechtsgeleerdheid, stelde tegenover het wetboek van den gevallen Napoleon, berekend om volkeren aan den ijzeren scepeter eens dwingelands te kluisteren, van welk wetboek hij het een zegening voor Curaçao noemde, dat het nooit op dit eiland was ingevoerd. „Hoe verkwikkelijk, riep hij uit, was het niet voor onze Vaderlandsche harten, dat wij inmiddels en tot tijd en wijle dat Zijn wetboek (nl. van onzen geeërbiedigden Heer en Koning) in aller handen zal zijn, geregtigd zijn het oud-Nederlandsche recht en de plaatselijke wetten van dit eiland te blijven handhaven”. Lamaison besloot met de woorden van Mr. Petrus Theodorus van Hamel in zijn toespraak aan den Heere Prince Erf-stadhouder op 8 Maart 1766: „Dit is een plaats alwaar de klagten der armen gehoord, de tranen der weduwen en weezen opgedroogd, de overlast der grooten tegengegaan, de woestheid van het gemeen betuigd, en de zekerheid der goede ingezetenen bevestigd wordt”. Mr. Lamaison's kortstondig voorzitterschap was helaas! geenszins gelukkig en reeds in de daaropvolgende maand Mei moest Mr. Elsevier

den opengekomen presidentszetel innemen.

Waren tot dusverre, behoudens een paar mislukte of kortstondige pogingen, de publiekrechtelijke functiën in ééne hand vereenigd, wat verschillende organen betreft deed thans de leer van de scheiding der machten, de beroemde trias politica, hare intrede in Curaçao. Ten aanzien van wetgeving en bestuur evenwel bleef de toestand ongewijzigd, gekenmerkt door den term „politie” (nog te vinden in de verouderde instelling Raad van Politie op onze zustereilanden), soms weergegeven door de uitdrukking „inwendige politie en economie”, waarin het woord politie niet de hendaagsche beteekenis heeft van bescherming van ingezetenen, handhaving van orde en rust, opsporing van strafbare feiten enz. Doch zelfs daar, waar de scheiding openlijk geproclameerd was, zou zij niet in alle consequentiën worden doorgevoerd. Tegelijk kwam tot stand het College van Commercie- en Zeezaken, dat moest jureeren over alles wat betrekking heeft tot commercie en navigatie en samengesteld was uit twee geaccrediteerde kooplieden, gepresideerd door een lid van den Raad van Policie, terwijl van alle questiën boven de driehonderd gulden appèl op den Raad van Policie toegelaten was. De bevoegdheid iemand onder curateele te stellen of hem de administratie zijner goederen te ontzeggen, verbleef aan den Raad van Policie. Het in December 1823 gearresteerde Reglement van administratie en bestuur op het eiland Aruba kende een Vrederegert samengesteld uit den Commandeur benevens twee der voornaamste en geschiktste ingezetenen, onder de benaming van Magistraten en geassisteerd door een schrijver, welk college met alle zaken het policiewezen des eilands betreffende belast was, doch tevens een drieledige rechterlijke functie had nl. conciliatoir (minnelijke schikking), civiel-judiciëel (beneden zeker bedrag) en correctioneel judiciëel (dus niet bij zwaardere feiten), in het laatste geval behoudens beroep op het Gou-

vernement te Curaçao. Krachtens het eveneens in December 1823 gearresteerde Reglement van administratie en bestuur op het eiland Bonaire had de Commandeur de bevoegdheid om, deswege aangezocht zijnde, desnoods met de eerste twee op hem in rang volgende ambtenaren of twee van de meest gequalificeerde ingezetenen, te trachten de geschillen tusschen de ingezetenen in der minne af te maken; terwijl, wat strafzaken aangaat, indien het misdrijf niet onder lijfstraffelijke misdaden gerangschikt werd, hij rustverstoorders in een geldboete van ten hoogste vijftig pesos van agten, subsidiair acht dagen opsluiting, mocht verwijzen, behoudens het recht van den bekeurde of gedetineerde, om zich, des bezwaard gevoelende, daarover bij het Gouvernement te beklagen.

HET GOVERNEMENT - GENERAAL

„Nademaal Wij hebben goedgevonden een buitengewone zending naar 's Rijks West-Indische bezittingen te bevelen, zoo is het, dat Wij Ons verlatende op de goede trouw, de kennis en den ijver van Generaal-Majoor Johannes van den Bosch, denzelven hebben benoemd tot Onzen Commissaris-Generaal in de Nederlandsche West-Indische bezittingen, met de vereischte magt om als Onzen vertegenwoordiger in die gewesten den staat van zaken aldaar na te gaan en de noodige voorzieningen te doen plaats grijpen, alles overeenkomstig Onze bedoelingen in den hem gegeven lastbrief” enz. luidde het Koninklijk besluit dd. 16 October 1827. Ter voldoening aan Zijner Majesteits opdracht scheepde Zijne Excellentie van den Bosch zich te Hellevoetsluis in en in December 1827 kwam hij alhier aan. Den 7n Februari 1828 verscheen reeds het Regeeringsreglement waarin alle 's Rijks West-Indische bezittingen onder één Gouvernement-generaal werden samengevoegd. Namen, titels, bevoegdheden werden gewijzigd bij de "daargestelde nieuwe orde van

zaken" welke den eersten Maart 1828 zou stand grijpen en in werking komen. Was vice-admiraal Albert Kikkert tot Gouverneur-generaal en Schout bij nacht Paulus Roeloff Cantz'laar tot Gouverneur benoemd, in 1828 herleefde de tijdens de West-Indische Compagnie gebruikelijke titel van Directeur, om spoedig door dien van Gezaghebber gevolgd te worden. Had Curaçao tot dusverre een Raad-Fiscaal gekend en stond volgens de naamlijst van ambtenaren van het jaar 1827 een Commissaris van politie onder den Raad-Fiscaal, het regeerings-reglement en de wettelijke regelingen van 1828 spraken van een ambtenaar die het regt van de Hooge Overheid in alle zaken zou waarnemen en tevens met het toezigt over de plaatselijke politie belast zou worden en aan wien de naam van Commissaris van politie belast met het publiek ministerie gegeven werd. Bij het wegvallen van het ambt van Raad-Fiscaal gingen diens bevoegdheden op den Commissaris van politie over. Als zoodanig trad de latere president van de regtbank Mr. Jacob Bennebroek Gravenhorst op.

Een nieuw rechtscollege, uit den Raad van Justitie gevormd, kwam er in 1828 nog bij nl.: het Collegie voor kleine zaken. Maar deze toestand kon niet lang duren. Reeds na vijf jaren kwam er verandering door het Regeeringsreglement van 1833 dat een uit een president en zes leden bestaande Regtbank van Curaçao in het leven riep, waarin zoowel de Raad van Justitie als het Collegie voor Comercie- en Zeezaken zouden opgaan, en dat over alle zaken (burgerlijke, straf- en handelszaken) zou oordelen. Burgerlijke zaken beneden een zeker bedrag kwamen voor drie leden van de regtbank „Commissarissen tot de kleine zaken" die ze zonder figuur van proces zouden beslissen, met mogelijkheid van reauditie (beroep) door de volle regtbank. Als openbaar aanklager bij alle overtredingen en misdrijven zou de Procureur des Konings optreden, die tevens hoofd van de regterlijke en ad-

ministratieve politie zou zijn. Die onderscheiding viel den Commissaris van politie Mr. Christoph C. Römer te beurt, na wiens overlijden in 1835 de bekende Mr. Hendrik Willem de Quartel benoemd werd. Evenals de Commissaris van politie het geweest was, werd de Procureur des Konings patronus Servorum en moest in die hoedanigheid voor de belangen van de slaven waken. Ook kreeg de Procureur des Konings als oudste lid zitting in den Kolonialen Raad, het lichaam waarin de Raad van politie van het eiland Curaçao toen opging.

Tot Gouverneur-generaal der Nederlandsch-West-Indische bezittingen bevorderd, vertrok Cantz'laar begin April 1828 van Curaçao naar Suriname, waar hij, nog in functie zijnde, den 15n December 1831 stierf, zonder de onder zijn bestuur ressorteerende Benedenwindsche eilanden teruggezien te hebben. Bij besluit van den 23n Februari 1832 naam de Raad op het eiland Curaçao voor den tijd van zes weken den rouw wegens Cantz'laar's overlijden aan en gelastte den secretaris de ambtenaren op de verschillende eilanden uit te noodigen om gelijken rouw aan te nemen. Achtereenvolgens zetelden als Gouverneur-generaal Hunne Excellenties Mr. Evert Ludolf baron van Heeckeren, Julius Constantijn Rijk en Burchard Jean Elias.

Ook de drie Bovenwindsche eilanden hadden sinds 1816 onder een eigen Gouverneur gestaan. Als eerste Gouverneur was door Zijne Majesteit benoemd Generaal-majoor Abraham de Veer, een man met een reeds gevestigde en welverdiende reputatie. In een plechtige vergadering van den Raad ten Gouvernementshuize te Sint Eustatius op Maandag 2 Juni 1817 nam hij het bestuur van den Gouverneur ad interim Reinier 't Hoen over. Een van zijn eerste daden was maatregelen te treffen tegen personen die meenden zich in zoogenaamde eerezaken, buiten de Overheid om, recht te mogen verschaffen. Uit overweging dat eenige ingezetenen zich niet ontzagen „de ge-

schillen welke van tijd tot tijd tusschen hen ontstaan, op een schandelijke wijze met duelleeren en andere personeele gevechten te beslissen,” liet hij door den Raad van politie op Sint Eustatius zodanige handelingen, zoo voor partijen als voor secunda's, verbieden op poene van één honderd Johannesen of elf honderd pesos van agten, buiten en behalve de actie van den Fiscaal. (Dit laatste had kennelijk betrekking op de strafvordering door het openbaar ministerie in te stellen, indien het tweegevecht lichamenlijk letsel of den dood tengevolge had). In 1765 op het eiland Curaçao geboren, onderscheidde de Heer de Veer zich in 1802-1804 als Commissaris belast met het bestuur van dit eiland en mocht hij er zich op beroemen, dat tijdens zijn bestuur ter Kuste van Guinea de Nederlandsche vlag daar tot aan de restauratie vrij was blijven wapperen. Nog in een andere kolonie zou hij als Landvoogd optreden nl. in Suriname, waarheen hij van de Bovenwindsche eilanden werd overgeplaatst. Na zijn aftreden bracht hij in het voorjaar 1829 een bezoek van een drietal weken aan zijn geboorte-eiland Curaçao en keerde daarna naar Suriname terug, waar hij in 1838 na een tiental jaren otium cum dignitate is overleden. De Bovenwinden, om tot die drie eilanden terug te keeren, werden eveneens in het Gouvernement-generaal ondergebracht; ambtelijk zouden zij niet meer rechtstreeks met de Regeering in den Haag, maar met den Gouverneur-generaal in verbinding staan.

De administratieve Scheiding.

Op grond van breed uitgemeten te verwachten voordeelen was de vereeniging van alle koloniën onder ééne opperlandvoogdij verdedigd. In elk opzicht verschilden echter de toestanden met Nederlandsch Oost-Indië; een vergelijking met 's Lands Aziatische bezittingen kon niet opgaan. De verbinding van Curaçao met het Moederland was steeds beter geweest dan met en over Suriname; Suriname had een Gouverneur noodig, die

zich geheel en uitsluitend aan Surinaamsche belangen kon wijden, terwijl in Curaçao een vertegenwoordiger des Konings niet kon worden gemist. Het was ongetwijfeld een nogal grootsche opzet in 1816 drie gouvernementen op te richten, doch de sterke, in 1828 tegen de historische ontwikkeling in, doorgedreven concentratie heeft niet vermogen op te leveren wat de voorstanders er zich van voorgesteld hadden. De stem der voornaamste grondleggers van de centrale administratie kon thans niet meer worden gehoord; Koning Willem I had afstand van den troon gedaan en Generaal majoor van den Bosch was na zich uit het openbare leven teruggetrokken te hebben, in 1844 overleden. Het denkbeeld der ineensmelting van de Amerikaansche volkplantingen werd losgelaten, met het gevolg dat in 1845 het alle bezittingen omvattend Gouvernement-Generaal werd opgeheven en onze zes West-Indische eilanden opgenomen werden in het verband, waarin zij door latere regeeringsreglementen zijn bevestigd.

De scheiding tusschen de koloniën werd in 1848 gevolgd door een Regeeringsreglement, waarin verklaard werd dat de burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging door regtbanken zou worden uitgeoefend. Bij de samenvoeging van de zes eilanden onder één bestuur was er zowel op St. Martin N. G. als op St. Eustatius reeds een regtbank; hierdoor en wegens de omzetting van het rechtsprekend college op Curaçao in een regtbank, steeg het aantal dier colleges in deze kolonie tot drie, een aantal niet onevenredig hoog, rekening houdende met den insulairen toestand en de gebrekkige communicatiemiddelen.

Volgens de officieële statistiek bedroeg in 1845 de bevolking van de zes eilanden te zamen 25.656 en in 1848 te zamen 26.311 zielen. Het was derhalve niet het bevolkingscijfer dat den doorslag gegeven heeft bij het herstel van de zelfstandigheid der kolonie en van den afgeschafte titel van Gouverneur.

Een nieuwen ambtstitel voor het hoofd van het parket, nl: dien van Procureur-generaal, voerde het Regeeringsreglement van 1865 in, den vierden titel voor een magistraatspersoon in een halve eeuw. Het Koninklijk besluit van den 23sten October 1865 No. 61 (P. B. No. 20) bepalende dat bij het in werking treden van het Regeeringsreglement de Procureur des Konings den ambtstitel van Procureur-generaal voeren zou, was oorzaak van deze eigenaardigheid, dat gedurende bijna drie en een half jaar (van 1 Januari 1866 tot 30 April 1869) een Procureur-generaal als openbaar Ministerie aan een regtbank verbonden was. De overgang werd meegemaakt door Mr. Abraham Matthieu de Rouville.

Conflicten van attributie

Grootere schommelingen maakte de rechtspraak mee in zake de zoogenaamde conflicten van attributie nl: de vraag of tuschenkomst of inmenging van het Bestuur als zoodanig in rechtsgedingen al dan niet zou zijn toegelaten. Als een slinger ging het heen en weer. Het Regeeringsreglement van 1815 verklaarde in artikel 51: „Geen politiek gezag zal zich met de administratie van de Justitie eenigszins mogen bemoeien, veelmin derzelve loop stremmen.” In tegenstelling hiermee werd in 1828 bepaald (artikel 28): „Ingeval de Directeur soms vermeenen mogt dat... door eenig regtsgeding het belang of de veiligheid van den Staat benadeeld zou worden... zal hij de uitvoering der sententiën of den loop van het regtsgeding gedurende zes maanden mogen schorsen tot de Gouverneur-Generaal dienaangaande beslist zal hebben.” Een ander geluid kreeg men in 1833 te hooren: (artikel 41) „Geen politiek gezag zal eenigen invloed op de raadplegingen en handelingen van de regtbank of de commissarissen mogen uitoefenen.” Maar in 1848 heette het weer (artikel 47): „Wanneer de regter zich de kennisneming toeëigent van zaken die ter beslissing van het

administratief gezag behooren, of bij andere zeer gewigtige redenen van staatkundig of algemeen maatschappelijk belang, is de Gouverneur bevoegd den loop van het regtsgeding of de uitvoering van het vonnis te schorsen". Met overzending van de stukken aan het Departement van Koloniën moest de Gouverneur 's Konings beslissing afwachten. Eerst door het Regeeringsreglement van 1865 werd deze strijd definitief beslecht, en wel in dien zin, dat alle tusschenkomst verboden was. Of de bevoegdheid om bij bestaande of vermeende botsing van belangen conflicten op te werpen en schorsing van een proces uit te spreken, ooit hier te lande toegepast is, is steller dezes niet bekend; evenmin, of er tijdens het bestaan van dat recht, hier gedachtenwisseling over dit onderwerp heeft plaats gehad.

Partiële wijzigingen en aanvullingen.

Enkele onderdeelen en artikelen van het toen in Nederland geldend recht zijn bij afzonderlijke publicatiën in Curaçao ingevoerd en sommige leemten zijn ook aangevuld. Die welke van eenige beteekenis kunnen zijn, worden hier aangehaald.

Zijner Majesteits besluit van den 17n February 1819 lit B 4 bepaalde „dat in alle Zijner Majesteits koloniën, bezittingen en etablissementen buiten Europa, voor meerderjarig zal worden gehouden, degene die den ouderdom zal hebben bereikt, op welken in het Koninkrijk der Nederlanden, volgens de vigeerende wetten, die meerderjarigheid verkregen wordt". Echter was in de ordonnantie van den eersten April 1580 uitdrukkelijk bepaald, dat de jonge gezellen die hun 25e jaar en de jonge dochteren die haar 20e jaar niet bereikt hadden, niet in ondertrouw mochten worden opgenomen, tenzij zij vertoonden het consent hunner ouderen of van den langstlevende hunner, indien zij eenige hadden. Na 1819 rees er twijfel of de toestemming aan de minder-

jarigheid als zoodanig, dan wel aan het bereiken van den leeftijd van onderscheidenlijk 25 en 20 jaar gebonden was. Als authentieke interpretatie kwam de bekendmaking dat in de bepalingen omtrent het consent der ouderen tot de huwelijksvereiniging hunner kinderen voorkomende in de ordonnantie van 1580 geen wijziging was gebracht en zij in volle kracht en waarde zouden blijven. In 1840 was de meerderjarigheid nogmaals het onderwerp eener regeling en van belang is de considerans der betrokken publicatie luidende: „Nademaal er bij Zijner Majesteits besluit van 10 April 1838 voor het Koninkrijk der Nederlanden een nieuwe wetgeving is gearresteerd en met 1 October e.a. in werking gebragt, welke hoezeer ook bestemd voor de Overzeesche bezittingen van het Rijk, nogthans uit hoofde van de wijzigingen daarin noodig om dezelve in de West-Indische bezittingen van toepassing te maken, alsnog in deze gewesten niet heeft kunnen in werking gebragt worden; Overwegende dat het, in afwachting dier invoering, wenschelijk en noodig is de regten van personen met betrekking tot de meerderjarigheid in overeenstemming te brengen met hetgeen daaromtrent bij de nieuwe wetgeving is bepaald."

In 1822 werd ten onzent de verhouding van het kerkelijk tot het burgerlijk huwelijk vastgelegd op de wijze zooals die in de latere wetgeving is gehandhaafd. Een publicatie van den 12n Februari van dat jaar schreef voor: „dat voortaan alle huwelijken..... door de in deze kolonie bevoegde civile autoriteit, namelijk den Raad van policie alleen, op den voet waarop zulks in het Moederland gebruikelijk is, moeten worden gesolemniseerd, nadat de vereischte aantekeningen tot afkondiging der geboden ter secretary van voormelden Raad van policie ingevolge de bestaande wetten zullen zijn gedaan; zullende echter aan allen vrijstaan om hun huwelijk, nadat hetzelfde op de hierin bepaalde manier zal zijn gesolemniseerd, door den Leeraar der Gemeente tot

welke zij behooren, godsdienstiglijk te doen inzegenen." Die publicatie heeft in sommige kringen den indruk gewekt alsof de Regeering het kerkelijk huwelijk wilde tegengaan. Teneinde alle verkeerde denkbeelden daaromtrent uit den weg te ruimen, maakte Gouverneur Cantz'laar bekend, dat de Regeering wel verre van eenigen tegenzin tegen de godsdienstige inzegening van huwelijken te hebben, integendeel gaarne zou zien dat, na de voltrekking van het huwelijk voor commissarissen uit den Raad, dergelijke inzegening op de plechtigste wijze zou geschieden. Volgens het reglement van administratie en bestuur op het eiland Aruba van December 1823 zouden alle huwelijken tusschen ingezetenen van dat eiland aldaar aangeteekend en gesolemniseerd worden overeenkomstig de reeds bestaande of nog te maken bepalingen. Als officier van den civilen stand werd in 1828 de commandeur van Bonaire bevoegd verklaard om te zijnen overstaan huwelijken van ingezetenen van dat eiland te laten voltrekken; echter moesten de geboden ook op het eiland Curaçao worden afgekondigd.

Een maatregel van verstrekkende betekenis was de regeling van den burgerlijken stand, welke in 1831 definitief werd vastgesteld. Van te voren werden volgens een officiële verklaring van het Bestuur „de aantekeningen van geboorten en overlijden bij de Kerkelijke besturen en beambten van dezelve gehouden". Evenwel zijn ook in het buitenland plaats gehad hebbende geboorten hier te lande te boek gesteld. Krachtens bijzondere beschikkingen van den Gouverneur werd namelijk de ambtenaar van den burgerlijken stand in het stadsdistrict op dit eiland enkele malen gemachtigd in de registers van het loopende jaar aantekening te houden van de geboorte van een in Venezuela ter wereld gekomen kind. Als overweging gold dat er toen in Venezuela geen burgerlijke stand bestond, doch de geboorten in de doopboeken van de Rooms-Katholieke geestelijkheid gecon-

stateerd werden. De betrokken ouders waren van Curaçao afkomstig of te voren hier gevestigd geweest en behoorden niet tot den R.K. godsdienst. Terloops zij hier vermeld, dat ook na de invoering van de wetgeving van 1869 zoodanige inschrijving op last van den Gouverneur heeft plaats gehad.

Bevestiging van huwelijken door den magistraat was in het oud-Hollandsche recht niet onbekend; ook op dit eiland kwam zulks voor. Documenten opgemaakt met de bedoeling de daarin genoemde echtgenooten en hunne afstammelingen tot bewijs van hun persoonlijke staat te strekken, verschaffen ons ook bewijsmateriaal van anderen aard bij het nasporen van bemoeiingen van de overheid in vroeger eeuwen. Steller dezes is o. a. een dergelijke akte van het jaar 1736 onder de oogen gekomen, luidende: „Naar de proclamatie van drie agtereen volgende Sondags geboden alhier van de puye deeses Casteels van wegens den Secretaris... zijn door den Edn. Raad deeses Eylands in den huwelijken staat gesolemniseert ende bevestigd deese naarvolgende personen, namentlijk", enz. Solemnisatie van huwelijken door een predikant had blijkbaar plaats bij ledematen van de heerschende kerk. (vgl. in dit verband Hamelberg: *De Nederlanders op de West-Indische eilanden I.* 199 in zake het geven van vergunning voor huwelijken in particuliere woningen). Uit den Engelschen tijd treft men veelvuldig huwelijksaankondigingen aan van dezen inhoud: „Married by the Reverend... on...Mr.... to Miss..." Dit sluit zich geheel aan bij een beschikking van den Raad van policie des eilands Curaçao van Dingsdag 16 September 1817 waarbij „goedgevonden en besloten is den Secretaris van deezen Raad en den Predikant bij de Hervormde Gemeente alhier aan te zeggen en te verbieden, gelijk zij respectievelijk aangezegd en verboden worden bij deeze, om geene huwelijken van weduwnaars en weduwen ... te solemniseeren, tenzij aan hun respectievelijk zal vertoond en overgeleverd zijn",

enz. De verplichte huwelijksvoltrekking evenwel voor allen zonder onderscheid van geloofsbelijdenis, voor den van Staatswege aangewezen ambtenaar en de burgerlijke stand zijn beide voortbrengselen van de Fransche revolutie, die over Nederland hun weg hierheen gevonden hebben Zoo ontzegde de Fransche wet van 18 Germinal an X alle bewijskracht aan de door de geestelijken gehouden registers; en na de invoering van den burgerlijken stand op Curaçao werd bij publicatie bekend gemaakt, dat „geene attesten of extracten van geboorten of overlijden, onder welke benaming ook, anders dan de zoodanige door den ambtenaar of de hulp-ambtenaren van den burgerlijken stand afgegeven, in regten geldig zullen zijn, of bij eenige bevoegde autoriteit in deze Kolonie aangenomen of als wettig beschouwd mogen worden”.

De gebrekkige regeling van de afwezigheid werd vervangen door de Nederlandsche bepalingen te dier zake, welke bij K.B. d.d. 14 November 1854 voor zooveel noodig naar plaatselijke omstandigheden gewijzigd, voor de West-Indische bezittingen van toepassing verklaard en in 1855 alhier afgekondigd werden.

Registers van onroerende goederen zijn reeds vrij kort na de restauratie ingevoerd, doch anders ingericht dan die thans in gebruik en met gansch andere bedoelingen. Om de invordering der belasting te verzekeren bepaalden de Gouverneur en Raden in November 1826 dat de koopbrieven van de vaste goederen moesten worden ingediend en er ten kantore van den Raad-contraroleur der financiën registers zouden worden aangelegd, waaruit jaarlijks de aanslag zou geschieden. Zoo werd ook voor een behoorlijke controle op de financiële administratie in 1832 een register ingesteld ter inschrijving van den overgang van onroerende goederen, welke door erfenis of overmaking waren verkregen. Hierdoor werden evenwel niet ingetrokken de ordonnantiën inzake transporten ten overstaan van

de autoriteiten die met het verlijden daarvan belast waren. Dit laatste werd uitdrukkelijk gehandhaafd. Het transport en het register hadden in zooverre niets met elkaar uit te staan.

Een nieuw register kwam er in 1850, n.l. van de op het eiland Curaçao verleende privilegiën tot het houden van vee. Het doel was om met meerdere juistheid den veestapel te leeren kennen en om te voorkomen dat er, tot schade van anderen, gebruik van werd gemaakt door personen die geen privilegiën hadden. De houders der privilegiën werden uitgenoodigd hunne documenten te vertoonen „vermits een boek van privilegiën, hetwelk aanvankelijk heeft bestaan uitwijzens de uit hetzelfde gemaakte extracten welke aan sommige koopbrieven zijn geannexeerd, niet in het archief aanwezig is”.

Naast bepalingen betreffende personenrecht en andere welke met zaken verband hielden, deelde ook de rechterlijke inrichting in de belangstelling van den wet gever. Een gedeeltelijke reorganisatie voerde het K.B. van 10 September 1859 No. 83 (P.B. No. 16) in. Met wijziging in zooverre van de samenstelling van de rechtbank op Curaçao, werden twee van de zes onbezoldigde, uit de ingezetenen gekozen leden vervangen door twee bezoldigde leden, die op een der Hoogeschoolen in Nederland den graad van Doctor in de beide regten verkregen hadden.

In 1867 moest, voor wat Aruba betreft, het Vrederegert, en voor wat aangaat Bonaire, waar er geen rechter was, de Gezaghebber, met bijstand van de beide landraden, bevoegd verklaard worden bij de instructie van strafzaken getuigen te hooren en met elkander of met den beschuldigde te confronteeren. In dergelijke gevallen begaf een commissie uit de regtbank zich naar het betrokken eiland tot het houden van het voorbereidend onderzoek. En naar van Bestuurszijde tijdens de behandeling van de onderhavige verordening aan den Kolonialen Raad werd medegedeeld, was een han-

gende rechtszaak, welke veel kosten met zich meebracht, aanleiding tot het indienen van het ontwerp.

In den loop der jaren waren er verschillende gebods- en verbodsbepalingen uitgevaardigd, zonder dat de nakoming door strafbedreiging verzekerd was; normen zonder sanctie. In 1845 is die toestand gecorrigeerd (publicatie dd. 5 Februari) en zijn vrijheids- en (of) vermogensstraffen gesteld op de niet-naleving van de „algemeene maatregelen of reglementen van inwendig beheer dezer kolonie” zooals het Bestuur zich uitdrukte. Een anderen term voor een beperkter groep voorschriften treffen wij een tweetal jaren van te voren aan, n.l. „kleine keuren en dergelijke dagelijksche verordeningen van politie” welke bij Notificatie aan de ingezetenen bekend gemaakt zouden worden.

In den geest van het Staatsblad bij besluit van den Souvereinen Vorst dd. 18 December 1813 No. 5 voor Nederland en het Gouvernementsblad bij publicatie dd. 26 February 1817 voor Suriname ingesteld, werd in Curaçao met ingang van den eersten April 1846 het Publicatieblad in het leven geroepen, het officieële blad ter afkondiging van wettelijke regelingen; opneming van stukken daarin strekt tot openbaarmaking en tot waarborg van de authenticiteit.

Vorbereiding van de invoering.

Mr. Lamaison had het reeds in 1816 aangekondigd; en ruimte voor twijfel omtrent de bedoeling de Curaçaosche wetgeving bij de Nederlandsche te doen aanpassen, liet de aangehaalde considerans van 1840 (in zake meerderjarigheid) niet open.

Met den klokslag van middernacht tusschen den 30sten September en 1sten October 1838 werd in Nederland de nationale wetgeving (den Franschen Code Pénal buiten beschouwing latende) van verbindende kracht. En reeds in het begin van 1849 heeft de toenmalige Gouverneur Jhr.

Isaac Johannes Rammelman Elsevier Jr, blijkens zijn eigen verklaring, vermeend de aandacht van het Opperbestuur te moeten vestigen op deze belangrijke zaak en met openlegging van den toestand van het rechtswezen, bepaaldelijk geadviseerd tot de invoering van de Nederlandsche wetboeken met eenige wijzigingen, alsmede tot een reorganisatie van de rechterlijke macht en van de politie, ook voor de buitendistricten. Of Jhr. Elsevier Jr, met ingang van 1 Juni 1859 benoemd tot adviseur en in 1861 tot Raad-adviseur aan het Departement van Koloniën en later Staatsraad in buitengewonen dienst, invloed op de totstandkoming van onze nieuwe wetgeving heeft uitgeoefend en zoo ja, in welken zin, is niet naar buiten gebleken, voorzoover dezerzijds bekend. Dat het, ofschoon er een algemeene overtuiging omtrent de noodzakelijkheid, althans wenselijkheid van een nieuwe wetgeving bestond, niettemin zoo lang geduurd heeft alvorens zij tot stand kwam, lag niet alleen aan den omvang van de stof, de uitgebreidheid of veelzijdigheid der materie, of aan de vraag in welke opzichten en in hoeverre er van de Nederlandsche wetboeken moest worden afgeweken, maar ook aan de omstandigheid, dat drie onderwerpen, elk van verstrekkende beteekenis, tegelijk de aandacht van de Nederlandsche autoriteiten vroegen, terwijl het niet terstond uit te maken was of alle drie, althans twee tegelijk in werking moesten treden, en zoo niet, welk moest voorgaan. Een nieuw Regeeringsreglement bij de wet vast te stellen; de afschaffing der slavernij; en de nieuwe wetgeving, deze drie hebben ieder een langen en moeilijken weg moeten afleggen en de wetboeken bereikten het laatst het eindpunt.

In dit stadium ontmoeten wij de figuur van Mr. L. Metman. Lid van de bij Koninklijk Besluit dd. 27 September 1852 No. 46 ingestelde Staatscommissie om de nieuwe Nederlandsche wetgeving voor Nederlandsch West-Indië toepasselijk te maken, werd hij bij K. B. dd. 28 Dec. 1859 No. 54

benoemd tot Commissaris des Konings voor de invoering van de nieuwe wetgeving in de Nederlandsche West-Indische bezittingen. Een instructie werd voor hem vastgesteld; een beschikking wees zijn plaats en rangorde aan tijdens zijn verblijf in deze gewesten; twee derden van de kosten van de opdracht zouden door Suriname en een derde door Curaçao gedragen worden. Van zijn secretaris Mr. H. M. van Andel, advocaat bij den Hoogen Raad, vergezeld vertrok hij in het voorjaar van 1860 naar Suriname; maar terwijl men in Curaçao aanstalten begon te maken om hem hier te ontvangen, kwam het bericht dat hij in October 1860 na een kortstondige ziekte in Suriname was overleden. Bij K. B. dd. 22 December 1860 No. 74 werd aan Mevr. de Wed. Mr. L. Metman een pensioen toegekend, voor twee derden ten laste van Suriname en een derde ten laste van Curaçao, met bepaling dat bij haar overlijden, dat pensioen op Mr. Metman's kinderen zou overgaan, en zulks totdat het jongste kind de meerderjarigheid zou hebben bereikt. Reeds in den loop van het volgend jaar werd, na den dood van Mevr. de Wed. Metman, het pensioen onder dezelfde bepaling ten aanzien van de kinderen bestemd.

Inmiddels werd voor Curaçao een commissie benoemd voor de werkzaamheden verbonden aan de invoering van de nieuwe wetgeving, bestaande uit de Heeren Mr. A. M. de Rouville, Procureur des Konings (tevens voorzitter), Mr. P. Cockburn Prince, president van de rechtbank; A. L. S. Muller, lid van den Kolonialen Raad, Mr. J. H. Beaujon, koloniaal-secretaris en Jhr. Mr. D. M. Rammelman Elsevier, lid van de rechtbank, welke commissie door den hoofdcommissaris ter secretarie W. B. Mellink als secretaris zou worden bijgestaan. Een viertal concepten schijnen uit Suriname te zijn ontvangen. In den loop van 1862 werd de commissie ontbonden, onder betuiging van Zijner Majesteits tevredenheid en met toe-

kenning van een gratificatie aan den secretaris. Mr. van Andel is na het overlijden van Mr. Metman nog geruimen tijd in West-Indië gebleven en was blijkbaar pas einde 1862 in Holland terug.

Het nieuwe regeeringsreglement trad 1 Januari 1866 in werking. De Raad van Bestuur werd in het leven geroepen, de taak van den Kolonialen Raad werd gewijzigd, en de nieuwe wetgeving liet nog steeds op zich wachten. Vreemd doet het aan in vonnissen van dien tijd te zien aanhalen de Ordonnantie op 't stuck van de criminele Justitie van 1570; de Placcaeten der Staten van Holland en West-Vriesland van 16 December 1595 en 19 Maart 1614; het Egtreglement van Maart 1656; en verder overwegingen te lezen als de volgende: „Overwegende dat het gebruik, door een aantal regterlijke gewijsden bekrachtigd, de gestrengheid van de in de oud-Hollandsche wetgeving tegen dieverij vervatte bepalingen sinds lang verzacht en derzelve toepassing gewijzigd heeft;” „Overwegende dat het gebruik het opleggen van arbitraire straffen bij verzachtende omstandigheden wettigt.” Bij het optreden tegen schrijvers enz. van fameuze libellen (geschriften van beleedigenden aard, spotschriften e.d.) werd het placcaet van H. H. M. de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden van den 4 den January 1651 gehanteerd. Uit andere uitspraken en uitlatingen blijkt dat het oud-Hollandsche recht niet werd toegepast, als er bijzondere publicatiën omtrent dat onderwerp uitgevaardigd waren; en dat er een oud gebruik bestond, om als er personen ontbraken die tot het doen eener wettige overdracht van onroerend goed gerechtigd waren „van het Bestuur der kolonie daartoe kwalificatie op een ambtenaar te verzoeken.” Als regel werd dan een kamerbewaarder of bode als zoodanig aangewezen. Onder opgave van feiten die zij van hunne ouders of grootouders hadden vernomen, dan wel met een beroep op stukken die verloren of te niet zouden zijn gegaan, verzochten bezitters te goeder trouw

het Bestuur hun een wettig bewijs van eigendom uit te reiken, als wanneer de Koloniale Secretaris allen opriep, die op het betrokken onroerend goed aanspraak zouden kunnen maken, om binnen een bepaalden tijd daarvan aangifte te doen. Waar wettelijke regelingen bepaalden, dat een gedeelte van de geldboete den vervolgingsambtenaar toekwam, werd dit niet steeds door hem getoucheerd, omdat zulks, zooals het destijds heette, hem in een hatelijk daglicht stelde.

De invoering.

Eindelijk werd 4 September 1868 door den Koning, den Raad van State gehoord, een besluit geteekend, waarbij de Curaçaosche wetboeken werden vastgesteld, met bepaling dat zij 1 Mei 1869 in werking zouden treden. Slechts de titels van de onderscheidene wetboeken, de benamingen waaronder zij bekend zouden zijn, werden in dit K.B. vermeld; de wetboeken zelf, d.w.z. de artikelen waaruit zij bestaan, werden er niet in opgenomen. Den eersten April 1869 regelde de Gouverneur van Curaçao bij beschikking de wijze van installatie van de rechterlijke macht. Een kanonschot van het Fort Nassau te middernacht van Vrijdag 30 April op Zaterdag 1 Mei kondigde de invoering van de nieuwe wetgeving aan. Terwijl in den voormiddag een detachement militairen op het plein voor het Raadhuis opgesteld was, werd Gouverneur Mr. A. M. de Rouville door een commissie van ontvangst de zaal van het Hof van Justitie binnengeleid, waar hij rechts van den voorzitter, Mr. Pieter Cockburn Prince, plaats nam. De griffier, daartoe uitgenoodigd, las het Koninklijk besluit van 4 September 1868 No. 18 alsmede de verbalen van eedsaflegging voor, waarna de Gouverneur een toespraak hield, waarin hij o.m. het volgende zeide: „Te lang- veel te lang- toch moesten de rechtzoekenden zich hier behelpen met een regtsbedeeling, (zowel in het burgerlijk geding, als in dat van strafzaken) waarvan de stellingen, de vormen en de toe-

passing niet meer tot onzen tijd behoorden. Te lang - veel te lang- moest Gij, Mijne Heeren, een verouderde en nauwelijks houdbare wet met de mildere begrippen van onze tijd in overeenstemming zoeken te brengen. Wij weten het wat het U vaak gekost heeft om daaraan steeds te kunnen voldoen en om, telkens in twijfel nopens het wettelijk gezag der wet die Gij in Uwe regtsbedeeling moest toepassen, het regt te laten gelden. . . . Het behaagde den Koning mij in der tijd aan het hoofd te stellen der commissie, wier taak het was de voorstellen in te leveren voor een nieuwe wetgeving in deze kolonie, welke taak de dezerzijdsche commissie getracht heeft naar haar beste vermogen te volbrengen En vraagt men nu of de nieuwe wetgeving aan alle eischen voldoen zal? Waar, Mijne Heeren, is het menschelijk gewrocht dat ooit der volkomenheid nabij komt? De Curaçaosche commissie moge de voldoening smaken dat de wet, die thans voor ons ligt, getuigenis te over draagt, dat hare voorstellen op menig punt zijn geraadpleegd en gevolgd; nogthans bestaan er tusschen die voorstellen en hetgeen er thans verordend is, op onderscheidene plaatsen groote en belangrijke afwijkingen. De ondervinding zal moeten leeren of de bij deze wetgeving in zoo strengen zin toegepaste overneming der wet die het Moederland beheerscht, in deze kolonie genoegzaam aan de locale toestanden zal kunnen voldoen. Wat daarvan echter zij, dat er een nieuwe algemene wetgeving tot stand gebracht is, is reeds een grote schrede nader aan de voldoening der behoeften; en onschatbaar groot is daarbij het voordeel, dat waar zich leemten mogten voordoen, waar het lokaal belang tegen deze of gene bepaling aandruischt, waar dat belang andere bepalingen eischt, de koloniale wetgever de bevoegdheid zal hebben daarin wijzigingen of voorziening aan te brengen. Reeds bij de wet zelve is dat onvoorwaardelijk alzoo op den voorgrond gesteld; en dat dit geheel in de bedoeling der Hooge Reegering ligt, is

gebleken. Daarin Mijne Heeren, heeft dus onze kolonie een waarborg, dat waar wijziging of verandering op gronden van koloniaal belang noodig mogt worden bevonden, daaraan uit kracht der organieke wet zelve tegemoet zal kunnen worden gekomen; en daarmede zal elk bezwaar, hetwelk der nieuwe wetgeving aankleven mogt, geheel vervallen" enz. enz. De Procureur-generaal Mr. J. H. Beaujon voerde hierna het woord en liet uitkomen, welke belangstelling en toewijding Mr. de Rouville, destijds voorzitter van de Curaçaosche commissie voor hare werkzaamheden toonde en dat de commissie reeds in elf maanden met hare belangrijke en omvangrijke taak gereed was. Een saluut van 21 schoten kondigde het oogenblik aan, dat de Gouverneur, door vorengenoemde commissie uitgeleide gedaan, het Raadhuis verliet.

Een nieuw tijdperk was Curaçao ingegaan. De rechter zal volgens wetten en niet meer over wetten oordeelen. De Regtbanken en het Vrederegert maakten plaats voor het Hof van Justitie, den Raad van Justitie op St. Maarten N. G. en een kantongerecht op elk eiland, in 1875 vermeerderd met een Raad van Justitie op St. Eustatius. Bij Gouvernements-beschikking werd met ingang van 1 Mei 1869 eervol ontslag verleend aan den president, twee leden, twee assessoren, den griffier en den geregtsbode van de gedelegeerde Regtbank op Saba, een college, van welks oprichting en van den tijd van welks ontstaan niet uit de aanwezige stukken blijkt. De rechtsmacht van den Hoogen Raad der Nederlanden in Curaçaosche zaken werd door den Koning geregeld. Een afzonderlijk reglement schiep het zelfstandig ambt van notaris, voor welke autoriteit bepaalde authentieke akten zouden worden verleden, die tot dusverre gaandeweg door verschillende ambtenaren en collegiën waren opgemaakt, als den Raad of gecommiteerde leden van den Raad van Politie; de secretarissen van den Raad van Politie en van den Raad van civile en crimi-

neele justitie; commiezen ter algemeene secretarie; den Gouvernements - secretaris; de Regtbank; de Commandeurs en op Aruba het Vrederegert. De post van vendumeester verviel. De betrekking van hypotheekbewaarder werd ingesteld en de daarmede verband houdende registers en boekhouding. De vijf wetboeken, benevens daarmee samenhangende regelingen en overgangsbepalingen, keurig in een bundel bijeen gebonden, werden algemeen verkrijgbaar gesteld.

Nadere voorzieningen.

Bij het samenstellen van de wetboeken was de taalkwestie op de Bovenwindsche eilanden blijkbaar over het hoofd gezien. Artikel 166 van de Strafvordering bepaalde dat, indien de beschuldigde en de getuigen, of een hunner, de Nederlandsche of landstaal niet machtig was, de rechter een tolk zou benoemen. Naar die regeling werd verwezen bij de behandeling van wanbedrijven en overtredingen, alsook bij het voorbereidend onderzoek. Met den term landstaal was kennelijk bedoeld het Papiamentsch en zoo is het ook opgevat. En volgens artikel 29 van de Rechtsvordering moest, wanneer in den loop van een rechtsgeding de bijstand van een tolk vereischt werd, deze door partijen of ingeval van verschil, door den Kantonrechter, den voorzitter van het hof van Justitie of den rechter-commissaris gekozen worden. Na de invoering van de nieuwe wetgeving bleef men zich op de Bovenwindsche eilanden bij de schriftelijke en mondelinge behandeling van rechtszaken, zoo in als buiten rechtsgeding, van de Engelsche taal bedienen. De betrokken rechterlijke ambtenaren waren bevoegd dergelijke handelingen te verrichten en ter plaatse waar zulks geschiedde. Maar wat was de sanctie op het niet naleven van de bepalingen betreffende de taal? Was er uitdrukkelijk nietigheid tegen bedreigd? In burgerlijke zaken was geen der partijen be-

nadeeld en evenmin de beklagde in strafzaken, zoodat geen hunner er belang bij had zich op die onregelmatigheid te beroepen. En te meer als men let op de zinsnede in de overweging van na te melden verordening: „bij nagenoeg volkomen onbekendheid met de Nederlandsche (taal) op de eilanden St. Martin N. G. St. Eustatius en Saba". Die verklaring was afkomstig van Gouverneur Herman F. G. Wagner, die nog in 1870 gezaghebber van St. Martin N. G. was en de toestanden aldaar wel kende. Het Bestuur plaatste zich op het standpunt dat de betrokken akten niet als authentiek konden worden beschouwd en dat het kenmerk van authenticiteit aan bestaande stukken en reeds verrichte handelingen moest worden toegekend. Dit heeft geleid tot de verordening van den 17n April 1872 (P. B. No. 17) waarbij de gerechten op de Bovenwindsche eilanden bevoegd worden verklaard en sedert de invoering van de tegenwoordige wetgeving gerekend worden bevoegd te zijn geweest van de Engelsche taal gebruik te maken.

Het strafwetboek dat toen in Curaçao werd ingevoerd, was de Gode Pénal, die in 1838 in Nederland was gehandhaafd en sinds was gewijzigd en aangevuld. Een eigen Wetboek van Strafrecht kwam in Nederland pas bij de wet van 3 Maart 1881, Staatsblad No 35 tot stand; doch tal van wetten en het gevangeniswezen moesten met de nieuwe beginselen in overeenstemming worden gebracht, zoodat krachtens de algemeene slotbepaling het in werking treden nader bij de wet geregeld zou worden. Na de beeindiging der werkzaamheden kon met ingang van, September 1886 de Code Pénal worden afgeschaft.

Bij beschikking dd 17 Augustus 1883 No. 439 benoemde de Gouverneur van Curaçao een commissie bestaande uit den Procureur-generaal Mr. J. P. Smeele, den voorzitter van het Hof van Justitie Mr. Sol. C. Henriquez en het lid van het Hof Mr. C. A. H. Barge, ten einde na te gaan welke veranderingen in verband met de aanstaande inwerkingtreding van het nieuwe Wetboek van Strafrecht in Nederland in het bestaande Strafwetboek van Curaçao werden vereischt. In 1886 bereikte de Invoeringswet van het Nederlandsch Wetboek van Strafrecht het Staatsblad; Mr. Smeele, die om gezondheidsredenen naar Nederland was gegaan, kwam daar te overlijden; Mr. Barge maakte eerst een reis naar Suriname en vertrok daarna met Europeesch verlof. Thans benoemde de Gouverneur van Curaçao alsnog twee leden van het Hof Mr. R. M. Ribbius en Mr. Th. I. A. Nuyens in bovenbedoelde commissie, welke sinds uit vier personen bestond. Om niet openbaar gemaakte redenen is er toen echter niet tot invoering van het nieuwe strafwetboek overgegaan. Een latere, anders samengestelde, commissie was het weggelegd het ontwerp te maken, dat geleid heeft tot het tegenwoordige Wetboek van Strafrecht voor Curaçao, ingevolge de „Invoerings - verordening Wetboek van Strafrecht" (P. B. 1918 No. 6) den 1sten April 1918 in werking getreden. Ook in dit Strafwetboek is het in artikel 138 van het Regeeringsreglement van 1865 (artikel 120 van de Curaçaosche Staatsregeling) neergelegde concordantiebeginsel gehuldigd n.l. dat de Curaçaosche wetboeken zooveel mogelijk met de Nederlandsche in overeenstemming moeten zijn.

SIERAAD VOOR ASCH

Wie zal ons geven sieraad voor asch?
maken dat 't wordt zooals vroeger het was?
Dat steden en dorpen weer groeien,
welvaart en vreugden weer bloeien?
En in het land, waar 't eens was zoo goed,
een lied aan het hart kan ontbloeien
dat heden nog wrokt om het stroomen van bloed?

Want in vlammen verschroeid, tot asch verbrand
zijn kerken, huizen... De vrijheid, het recht
zijn in asch gelegd, en in boeien geknecht
zijn als slaven vervoerd de besten van 't land.

Onder zwavel en asch is Holland bedekt.
Met asch en met bloed is zijn bodem bekleet.
Van vader of zoon, in den vreemde geworpd,
wordt cynisch de asch aan huis bezorgd.
Zoo keert hij terug waar hij leefde en was
temidden der zijn... een handvol met asch.

Ach duizenden harten, die niemand genas,
vragen : - Wie geeft ons sieraad voor asch?

G. E. ALERS.

LITURGIE OF RITUALISME ?

door Dr. JOH. HARTOG.

Toen de Schepper den mens naar Zijn beeld geschapen had, plaatste Hij hem in het Paradijs der geneugten. De mens eerde God als het beginsel van zijn aanzijn en hij aanbad Hem als den Koning van het heelal.

Aldus de Heilige Schrift omtrent de mensheid, toen deze nog beperkt was tot Adam en Eva in het Paradijs. De mens leefde in een plaats van geluk, vrede en natuurlijke schoonheid. In Zijn ondoorgronddelijke voorzienigheid stond God den Satan toe den mens te verleiden tot de eerste zonde, welke de Kerk de eeuwen door in haar „exultet” zou bezingen als de „felix culpa”.

Terecht wordt het Paradijs gezien als de voorafbeelding van de Heilige Kerk. Niettemin is een afbeelding immer geringer dan de werkelijkheid. Het Paradijs was de plaats der natuurlijke schoonheid. De Kerk zou de plaats van de bovennatuurlijke schoonheid der ziel zijn. De mens zou het merkteken der zonde in zich dragen, doch de Sacramenten der Kerk zouden hem verheffen, opdat hij, wiens ziel reeds met het heilige verkeerde, eens gestorven, naar „het vernederd lichaam veranderd zou worden, opdat het gelijkvormig worde aan het heerlijk lichaam van den Zaligmaker”. (Philipp. 3:21) Zoals de Boom des levens in het middelpunt van het Paradijs geplant was, zo zou de Kruisboom het middelpunt der Kerk vormen en door de Kerk van gans de cosmos. „Zie het hout des kruises, waaraan het heil der wereld hangen heeft.”

Golgotha's Kruis het middelpunt der geschiedenis.

In de Scheppingskring laat het Kruis van Golgotha zijn schaduw terugvallen over het Oude Testament, hetwelk reeds van het Kruisoffer gewaagt, evenals het Nieuwe Testament ervan najubelt. Adam, Abel, Noach, Melchisedek, Izaak, Joseph, Job, het Paaslam, de Koperen Slang, Mozes, Jozua, Gideon, Simson, David, Jona, zij allen zijn voorafbeeldingen van den Heiland, zoals Eva, Judith en Esther het zijn van Zijn Heilige Moeder. Naar het voorbeeld der Vaderen zie men in het Oude Testament de voorafbeelding van al wat werkelijkheid wordt in het Nieuwe. Deze wijze van verklaring van het Oude Testament wordt door de Heilige Schrift zelve als de juiste geleerd. (1 Cor. 10: 6, 11)

In het Oude Testament was de hoogst mogelijke vorm van eredienst te leven in overeenstemming met de moraal. De Wet was de hoogste openbaring van God: **het Woord was Schrift geworden**. Deswegen was de studie der Heilige Schrift de hoogste vorm van godsvrucht zolang men wachtte op de vervulling der belofte, welke in het Paradijs gegeven was.

Is eenmaal deze vervulling een feit geworden, dan wordt de verhouding tussen moraal en ascesis geheel anders, zoals reeds in het vorige artikel (Lux Sept. 1943) is uiteengezet. In den geopenbaarden Christus streven de gelovigen naar algehele wilseenheid met God. De moraal wordt secundair in zo-

verre, als zij een noodzakelijke voorwaarde blijft voor een liturgisch („verheerlijkt”) leven in het organisch geheel der Kerk.

In weerwil van een zeker gebrek aan eerbied ten aanzien van het Oude Testament zoals men die kan waarnemen in bepaalde modern-Protestantse kringen, heeft dit Oude Testament nog niets van zijn waarde verloren, ook al staat het ten opzichte van het Nieuwe op de tweede plaats. De verhouding van het Oude tot het Nieuwe Testament is als van moraal tot liturgie. De een kan niet zonder de ander. Het Nieuwe Testament is waardeloos, zo het Oude er niet aan voorafga en gewaarmerkt zij door eenzelfde van Godswege geïnspireerd karakter als het Nieuwe Testament.

Het scheppingsgebeuren omvat alles van den beginne af tot de eeuwigheid na het Laatste Oordeel. Het leven van Christus onzen Heer is er het middelpunt van en terecht wordt daarom in de thans in zwang zijnde tijdrekening verwezen naar den komenden Christus zo het vroegere tijden betreft en wordt verwezen naar het aantal jaren dat verlopen is na Christus' geboorte, zo het nadien is geweest. De Vleeswording is het belangrijkste gebeuren uit de geschiedenis. De Vleeswording heeft eens voor al de scheiding tussen het sacrale en profane opgeheven. In principe is de geschapen cosmos reeds verheerlijkt door de Vleeswording en is hij gereed ter verheerlijking (theosis). De Liturgie in het algemeen is het doorwerken van den Heiligen Geest in de geschapen cosmos dóór de Heilige Kerk om deze verheerlijking tot stand te brengen.

De Scheppingskring is de eenvoudigste van de drie Kringen, welke in het vorige artikel genoemd zijn. Hij heeft slechts weinig, dat correspondeert met het wezen en het doel der Liturgie in engere zin, daar hij zelf de Liturgie in haar grootste voltooiing is. Diensvolgens kan met hetgeen hieromtrent gezegd is, worden volstaan. Enkele malen nochtans zal het noodzakelijk blijken naar de Scheppingskring in hetgeen hierna volgt te verwijzen.

Het woord Liturgie.

Alvorens over te gaan tot een ontleding van de Jaar- en Dagkringen, zal in het kort moeten worden uiteengezet, wat onder Liturgie in engere zin dient te worden begrepen en na te gaan welke haar plaats is in het leven der Kerk, om zodoende te komen tot een bepaling van het begrip, dat Liturgie genoemd wordt.

Het woord Liturgie is een Grieks, samengesteld woord, waarmede oorspronkelijk een openbare dienstverrichting, een dienst van den burger ten gerieve van de Staat werd aangeduid. Het woord is samengesteld uit ‚leitos’ (van leos-laos-volk), hetwelk **openbaar** betekent en ‚ergein’ hetgeen **doen** beduidt. Een „leitourgos” is de man, die zulk een dienst verricht. Hij is dus de openbare dienaar (men lette op het woord dienaar). „Leitourgein” duidt het verrichten van deze dienstplicht aan; ‚leitourgema’ is de verrichting zelve en „leitourgia” is de dienstverrichting. Beter gesitueerde burgers van Athene moesten deze liturgie of dienstverrichting op eigen kosten verrichten. De dienst werd gedaan ten bate van de gemeenschap en wel door lieden, wien het welzijn dier gemeenschap ter harte ging. In latere tijden betekende het profane woord liturgie elke algemene dienst van openbare aard. In meer gewijde zin gebruikt de Septuagint het woord voor de openbare dienstverrichting der Levieten.

In het Oude Testament wordt het woord Liturgie voor verscheidene dingen gebezigd, ofschoon in biezondere mate voor de offerdienst des Tempels. In het Nieuwe Testament blijkt het woord nog geen speciale betekenis te hebben. St. Lucas 1:23 gebruikt het woord „bediening” in de traditionele betekenis van de Joodse offerdienst; St. Paulus bezigt het woord „bediening” in 2 Corinthen 9:12 als betrekking hebbende op de dienst der barmhartigheid, in Philippen 2:17 op de dienst der offeranden en in hetzelfde hoofdstuk, vers 25 en 30 op de

broederdienst ten bate van Epafroditus. In Hebreë 1:7 worden de Engelen liturgen genoemd; in Hebreë 8:6 wordt het woord gebruikt in verband met Christus' offerande en in Hebreë 6:21 met de gewijde vaatwerken, het Oud-Testamentische gebruik (1 Kron. 9:28). St. Paulus gebruikt het werkwoord „leitourgein” in verband met de broederdienst in Romeinen 15:27 en noemt in dezelfde Brief de „machten” d.w.z. de overheden, liturgen (Rom. 13:6).

Christus, de ene Liturg.

Op Christus zelf heeft het woord betrekking, wanneer het gebruikt wordt in de Brief aan de Hebreë, waar de betekenis van Christus' dienstverrichting beklemtoond wordt: „Hij (Christus) heeft zo veel uitnemender bediening gekregen.” (Hebr. 8:6) De schrijver dezes Briefs doet dit, omdat hij juist tevoor, in vers 2, Christus den Liturg of de „Bedienaar des heiligdoms heeft genoemd, aldus onzen Heer Jezus Christus uitroepend als den enen Liturg, die in eigen kracht dient in het heiligdom door God zelf gemaakt.

Hoewel te dezen tijde de betekenis van het woord „liturgie” nog niet vast omschreven is, wordt wel reeds duidelijk, dat het werken-om-niet, de onbaatzuchtige dienstverrichting in het begrip der Liturgie besloten ligt. In de titel, welke de Brief aan de Hebreë onzen Zaligmaker geeft, kan de oorsprong gevonden worden van de latere beperkte betekenis van Liturgie, zoals die door de traditie werd vastgelegd. Jezus Christus, zichzelf offerend, heeft deze dienstverrichting voltrokken in het heiligdom van de gehele cosmos naar plaats en tijd. Deze dienstverrichting was verordineerd in de eeuwige raad des Vaders en Hem ter eer werd deze dienstverrichting, deze liturgie, voltrokken voor de herschepping van de gehele gevallen geschapen cosmos.

Aldus is Jezus Christus Liturg en Hogepriester gedurende de eerste phase van Zijn

priesterschap op het kruis en gedurende de tweede phase (doch in één oefening van het priesterschap) „aan de rechterhand van de troon der Majesteit in de hemelen.” (Hebr. 8:1) „Hogepriester der toekomstige goederen,” (Hebr. 9:11) Liturg voor alle eeuwigheid.

Liturgie zonder offer bestaat niet.

De Brief aan de Hebreë, in welke Jezus Christus Liturg genoemd wordt, was gericht tot dat volk, voor hetwelk het offer immer een zo bijzondere betekenis heeft gehad, het Joodse volk. Voor het wel verstaan van het woord „Liturgie” derhalve is het nodig na te gaan, naast het onderzoek naar de titel onzes Heren, ook waarom juist in de Brief aan de Hebreë deze titel aan Christus gegeven wordt. In geen enkel ander Bijbelboek vindt men hem.

Met name den Joden wordt geschreven omtrent dien Liturg, die de voorafbeeldende offeranden heeft doen verkeren in werkelijkheid, in het ene ware afdoende zoenoffer, dat ooit op aarde is gebracht. Hieruit ziet men, dat Liturgie het offer omvat. De Liturgie bereikt haar hoogtepunt in het offer. Zij bereikt haar hoogtepunt in het enig-mogelijke offer, dat van Jezus Christus op Golgotha. Het historische en in de tijd gebrachte offer op de heuvel Golgotha is derhalve het middelpunt van de Scheppingskring. En daar alle drie voornoemde kringen, Scheppings-, Jaar- en Dagkring concentrisch zijn, zal ditzelfde offer ook het middelpunt en het hoogtepunt zijn van Jaar-, en Dagkring, welke op hun beurt hun synthesis vinden in de viering van de Heilige Eucharistie-Communie.

Zo is dan de gehele scheppingscosmos één grote Liturgie, de offerdienst van Christus, die beide priester en offer is. In Zijn eeuwige offerande aan den Vader, is Jezus Christus Priester in eeuwigheid.

De betekenis van Jaar- en Dagkring.

De Jaar- en Dagkringen zijn van dit eeuwigdurende offer, hetwelk het Heilsmysterie is, de tegenwoordigstelling. Beide kringen zijn algehele werkelijkheid, omhuld met de sluier van wat naar tijdsbegrip gedekt wordt door Jaar en Dag. **In de Liturgie komt het eeuwigdurende offer van Christus in de tijd.** Indien men het offer in de Liturgie zou loochenen, dan zou er van Liturgie geen sprake meer kunnen zijn en zou de gehele Christelijke leer onbegrijpelijk worden. Liturgie in algemene zin bereikt haar hoogtepunt in het naar de tijd in de geschiedenis gebrachte offer van Golgotha; Liturgie in engste zin in de Heilige Eucharistie-Communie.

Met andere woorden: wat geopenbaard werd op Golgotha, wordt naar de tijd in Jaar- en Dagkring herhaald, onderscheidenlijk met het Triduum Sacrum en de Heilige Eucharistie-Communie. Het spreekt vanzelf, dat op deze wijze het alverzoenende offer van Christus in geen enkel opzicht herhaald of vernieuwd of voltooid wordt. Christus' eeuwige offer is reeds voltooid en wat eeuwig is kan niet herhaald worden. Niettemin komt hetzelfde offer van Christus, dat eens zichtbaar geworden is in de historie, nogmaals in de tijd, wordt het nogmaals zichtbaar op mystieke wijze. Het Kruisoffer is niet de openbaring van een gedeelte van de eeuwigdurende act, doch het is het mysterie in zijn gehele voltooiing, juist zoals het eucharistische offer het mysterie naar zijn geheel omvat.

De concentriciteit der drie Liturgische kringen in het ene offer van Golgotha.

Het eucharistische offer moet hetzelfde offer zijn als dat, wat op Golgotha werd gebracht. Zou het een ander zijn, dan zou het Kruisoffer onvoldoende geweest hebben moeten zijn. En indien het eucharistisch of-

fer geen werkelijk offer ware dan zou de Heilige Geest, die der Kerk gegeven werd om de waarheid te bewaren, de Kerk misleid hebben, toen deze op haar 19e Oecumenisch Concilie te Trente de Overlevering van vroeger eeuwen, van de tijd der Apostelen, als leerstelling formuleerde, een leerstelling, die door katholiek-gezinde dissidenten ook als theologische opinie gehouden wordt: „Wij belijden, dat het een en hetzelfde offer is, — en men moet dit houden — hetwelk in de Mis voltrokken wordt en hetwelk op het Kruis volbracht werd, naarmate het een en hetzelfde slachtoffer is, namelijk Christus onze Heer, die zichzelf op het altaar des kruises slechts eenmaal op bloedige wijze geofferd heeft. Het bloedige en het onbloedige slachtoffer zijn geen twee slachtoffers, doch het is er slechts één, welks offer nadat de Heer aldus had voorgeschreven „Doet dit tot mijne gedachtenis” in de Eucharistie dagelijks hernieuwd wordt.” En elders: „Hij immers, onze God en Heer, die zichzelf eenmaal op het altaar des kruises door de tussenkomst des doods aan God den Vader zou offeren, opdat Hij hun een eeuwige verlossing zou verwerven, heeft, omdat door de dood Zijn priesterschap niet zou worden uitgeblust, bij het laatste avondmaal in de nacht in welke Hij verraden werd, aan Zijn beminde Bruid de Kerk (zoals de natuur der mensen vergt) een zichtbaar offer nagelaten, door hetwelk het eenmaal op het kruis te brengen bloedige offer zou worden tegenwoordig gesteld en door hetwelk een gedachtenis hiervan tot het einde der tijden zou blijven en de kracht des heils zou worden toegepast ter vergiffenis dier zonden, welke wij dagelijks begaan.”

Deze zelfofferande van Christus vindt steeds plaats onder de mantel van symbolische handelingen. De tegenwoordigstelling van dit offer vindt niet alleen plaats bij wijze van voorstelling, gelijk Luther wilde, maar volkomen werkelijk, ofschoon natuurlijk het offer een mystieke offerande

zijn moest daar de verheerlijkte Christus immers niet meer lijden kan. Naast het absolute offer van Golgotha, dat verdienende gevolgen had, staat het even noodzakelijke betrekkelijke offer van de Heilige Eucharistie-Communie, hetwelk de toepassing en toewijzing is van het eerste. Moraliter zijn beide offers evenwel gelijkwaardig. **Het is één en hetzelfde uitsluitende offer van Christus**, hetwelk als een geheel voltrokken wordt door en in naam der Kerk, als Mystiek Lichaam van denzelfden Christus.

**De plaats van de „ontroering”,
het „gevoel”.**

Het offer heeft dus een objectief, niet-individueel karakter. Het wordt voltrokken door een lid van de Kerk, dat hiertoe gequalificeerd is en hiërarchisch onderscheiden. Deze persoon treedt dan op in naam der Kerk als geheel, hoewel het voltrokken offer meer in het bijzonder der menigte aangaat welke actueel tegenwoordig is en rondom hem staat. Strikt genomen is de tegenwoordigheid van de individuele leden der Kerk echter niet eens noodzakelijk. Natuurlijk kan het offer evenwel slechts dan zijn zijn volle rijkdom ontplooien, wanneer het volk aanwezig is en wanneer het volk zich één weet met den priester. Voor elkeen persoonlijk zal het offer dan meer „spreken” in subjectieve zin (het offer des harten.) In het eucharistisch offer evenwel slechts uitsluitend een offer des harten te zien zou betekenen het objectieve kerkelijke karakter ervan te onderschatten. Want is het niet Christus zelf, die voortdurend opnieuw tegenwoordig is in Zijn offer door middel van een daartoe gequalificeerd werktuig, den priester? In het eucharistisch offer slechts een offer des harten te zien zou betekenen de objectieve functie, het werk van Christus den Heer, uit te schakelen. Dan kan men inderdaad het eucharistisch offer en zelfs het hele kerkgebouw missen, omdat het offer des harten even goed in de binnenkamer kan worden opgedragen. On-

voldoende is derhalve om deze reden ook Melanchtons mening, als zou de Heilige Eucharistie slechts een prijsoffer zijn, een mening welke men in haar elementaire vorm reeds bij Luther kan vinden. Het prijs-offer kan eveneens in de binnenkamer worden opgedragen. Er is slechts één absoluut offer, het offer van Christus den Heer, in hetwelk alle kleinere en niet-wezelijke offers vervat zijn.

De liturgische beweging in het huidige Protestantisme kent slechts dit offer des harten en tracht dit offer te bevorderen door brandende kaarsen in bij voorkeur gotische kerken met gebrandschilderde ramen, waardoor het hart ontroerd wordt en meer geneigd wordt tot het offer des harten. De mens moet „gesticht” worden, want „stichting” is het doel der godsdienstoefeningen, zo zeggen zij.

Men vergeet te gemakkelijk, dat het scheiden van het offer des harten en van het eucharistisch offer, welke beide één moesten zijn, niet anders is dan het in letterlijke zin vermenselijken van de Kerk, d. w. z. een vermenselijken van den Christus, van hetwelk het modernisme in de Kerk de enig mogelijke consequentie is.

Op onovertrefbare wijze heeft Dom Odo Casel bewezen, dat het offer des harten tot het heidendom behoort en slechts ont-aarden kan in een ongebreideld individualisme en subjectivisme. Natuurlijk mag men Protestantisme en heidendom in geen enkel opzicht gelijkstellen of zelfs maar op een voet van gelijkheid vergelijken. Dit zij verre! Vele Protestanten komen door Gods genade tot zelfofferande. Maar door de werkelijkheid van het Mysterie te loochenen en het eucharistisch offer niet te aanvaarden, neigt het Protestantisme tot een onwerkelijke spiritualiteit, welke gevaarlijk gebleken is en de grondslagen der Protestantse geloofsbelijdenis inderdaad ernstig heeft ondermijnd. De gevolgen zijn niet uitgebleven. Want in vele Protestantse kringen bestaat tegenwoordig geen andere wer-

kelijkheid meer dan wat tastbaar is voor de lichamelijke zinnen. Een werkelijkheid, als bijvoorbeeld de lichamelijke verrijzenis, is er ondenkbaar geworden.

Het geloof in de mystieke vernieuwing des kruisoffers, zoals dit hiervoor werd uiteengezet, is te allen tijde het geloof geweest van de Christelijke kerk, niet slechts van Rome, van Constantinopel, Antiochië, Alexandrië, en Jeruzalem, maar ook van Kantelberg, Upsala en Utrecht, zelfs Genève en Wittenberg tot op zeker tijdstip. Het ligt buiten het bestek van deze uiteenzetting hierin thans verder te treden. Maar duidelijk is wel, dat dit enige offer immer het brandpunt der Liturgie moet zijn. Feitelijk is het onmogelijk zelfs van Liturgie te spreken en tegelijkertijd dit offer te loochenen. **Liturgie zonder offer bestaat niet.** Dit wordt terecht gehouden door alle kerken, die het beginsel van het catholicisme aanvaarden. Wat enkele Protestantse kerken met het woord Liturgie aanduiden dekt het historisch geworden begrip „Liturgie” in het geheel niet en is dus een ijdel gebruik van dit woord. Liturgie is méér dan de uitwendige vorm van de eredienst of de orde van dienst. Liturgie is het wezen zelf van die dienst welke op zijn beurt de opsomming is van de cosmische Liturgie zelve.

Gedurende de eerste eeuwen was — gelijk men zag — de betekenis van het begrip „Liturgie” nog niet vast omljnd. In den aanvang duidde „Liturgie” de bediening aan, het ambt, weldra ging „Liturgie” het geheel des geregelden eredienstes betekenen. In de vijfde eeuw wordt de betekenis verengd en duidt „Liturgie” de viering van de Heilige Eucharistie aan, een beperking, welke vooral in het Oosten stand heeft gehouden. Een mening, als zou de „Liturgie” slechts de uitwendige vorm van de eredienst dan wel de wijze van dienst betekenen, is te dien tijde geheel onbekend.

De zielkundige oorsprong der Liturgie.

Nadat dan alzo gehandeld is omtrent Liturgie als woord en begrip, zal thans de vraag omtrent de oorsprong der Liturgie, althans de menselijke zijde van die oorsprong onder het oog moeten worden genomen. Voor de oorsprong der Liturgie kan een verklaring gevonden worden in de empirische zielkunde. Deze doet zien, hoe alle schokkende gebeurtenissen zich door handelingen openbaren aan den mens. Bij volwassenen is deze reflex vaak versleten door de wisselvalligheden des levens. Toch zal menig volwassene bij een plotseling geruis een beweging maken. Wanneer een persoon aandachtiger gaat luisteren is dit vaak uitwendig waar te nemen, hetgeen ook in figuurlijke uitspraken omtrent „het spitsen der oren” wordt gezegd. Bij kinderen is dit alles natuurlijk veel sterker. Deze motorische handeling gaat bovendien meestal aan het psychisch tot iets in staat zijn vooraf.

Geldt dit voor den enkeling, het geldt ook voor de massa. In zijn spreken, handelen, gewoonten, in zijn gehele doen en laten toont de mens, wat er in hem omgaat. De gotische cathedraal evengoed als de vliegmachine zijn hiervan de illustraties.

Door deze uitwendige motorische handeling concentreert de mens ook zijn inwendig vermogen, waarop deze gebaseerd is. Het is juist deze concentratie, welke de innerlijke macht tot ontwikkeling brengt. Een schilder, die hetgeen in hem leeft op het doek brengt, scherpt zijn gedachten om aan zijn conceptie vaste vorm te geven. Zou hij ophouden te schilderen — verondersteld, dat hij hiertoe in staat ware — dan zou zijn gave om vaste vorm te geven aan zijn conceptie op den duur ook verslappen.

Het zichtbaar uiten is voor geestelijke bloei daarom ook van het grootste belang: het is niet meer of minder dan het behoud van de innerlijke macht.

Wat is het Ritualisme?

Aldus is het ook met de Liturgie, waar in de uitwendige vormen van het ceremonieel naar voren treedt hetgeen inwendig in het geloof leeft. Liturgie kan daarom ook nimmer een louter uitwendig verschijnsel zijn: **zij wortelt in de leer, zij is de uiting van het bezit des geloofs.** Is er geen leer, geen dogma, of wordt dit verwaarloosd, dan kan er zelfs van Liturgie geen sprake zijn, maar ten hoogste van Ritualisme. Ritualisme is het gebruiken van liturgische vormen zonder dat deze de manifestatie van het bezit der godsdienstige waarheden zijn. Ritualisme is immer een teken van decadentie en gelijk vroeger reeds is opgemerkt wordt het ritualisme juist in die kringen van het Protestantisme gevonden, welke geneigd zijn tot het modernisme.

Wanneer in de geschriften sprake is van deze uitwendige vorm worden de woorden **officie, orde, ceremonie** (handelingen als knielen en opstaan, welke in de rubrieken worden beschreven) en **ritus** (de text van het gesproken of gezongen woord, dikwerf ook in bredere betekenis gebruikt, zodat de ceremoniën mede inbegrepen zijn, bijv. de Sarum-ritus, de Gallicaanse ritus e. d.) gebruikt als aanduidende een deel van het geheel dat in de Liturgie wordt opgesomd en samengevat en van welke de ascesis de innerlijke beweegkracht is.

De oorzaak van de doode indruk welke de Liturgie maakt.

De liturgische handelingen zijn de geobjectiveerde zichtbare reacties, ontstaan uit de spontane subjectieve reacties van de individuele geledingen der Kerk. De liturgische handelingen zijn universeel, algemeen geworden, evenals de liturgische symbolen. Om deze reden maken zij wel eens de indruk doods en formalistisch te zijn. Zij zijn in feite ook niet de soepele bewegingen van den enkeling, doch de golvingen van de

massa: de Liturgie is gemeenschapsfunctie bij uitstek. Hij, die geestelijk weet te rijzen tot de sfeer van de objectieve verheerlijking van God, zal in de objectieve handelingen van het geheel, zelf de belichaming van zijn eigen subjectieve geloofsrijkdom beleven. Het is karakteristiek van de Liturgie, dat zij steeds gericht is op één doel, dat de gehele menigte welke aanwezig is juist om dit enige geestelijke doel, ook lichamelijk als op één punt gericht, vergaard wordt. De Liturgie is wars van het onder-onsje, hetwelk juist het karakteristiek van het sectarisme is. Op deze wijze brengt de Liturgie een overvloed van vormen voort, welke vol zijn van heilige zin, juist omdat zij verheven zijn tot dat wat van algemene waarde is. Alle bijkomstigheden zijn afgesleten door de loop der eeuwen, de wisselwerking van Griekse en Romeinse geest gedurende de eerste eeuwen heeft het hare bijgedragen om een grondslag te leggen, waarop onder invloed van het zich steeds toespitsende theologisch denken de Liturgie zich ontwikkelde, die geheel en al beantwoordde aan het latreutische en soteriologische doel. Zij is metterdaad de brug tussen hemel en aarde.

„Liturgie geen slavin van de theologische mode van de dag.”

Liturgie kan om deze reden ook niet gemaakt of samengesteld worden. De Liturgie groeit. Na de eerste vrije ontwikkeling van de eerste eeuwen, neigde de Liturgie in de vierde eeuw tot steeds grotere vastheid van vorm, een vastheid, welke in wezenlijke zaken overal gelijk was, schoon in bijkomstigheden naar plaats en tijd verschillend. De menselijke natuur heeft steeds verlangd godsdienstige gevoelens in een bepaalde vorm te gieten, zoals de zielkunde aantoonde. Deze bepaalde vorm heeft zich echter ontwikkeld, gelijke tred houdend met de groei der Kerk.

De voorkeur van het moderne Protestan-

tisme voor de Liturgie „van de oude Kerk” en van „de Kerk der eeuwen” veroordeelt zichzelf. Het zijn de „Berneuchener Kreis” in Duitsland en „Adoremus” in Nederland, tezamen met enkele andere kringen, welke zich in het bijzonder bezig hielden met deze verering van de oude Kerk. Men publiceerde een „brevier” waarvan elk jaar een nieuwe gewijzigde editie uitkwam, men streefde ernaar oude Latijnse benamingen voor de Zondagen ingevoerd te krijgen. „Liturgieën” werden gecomponeerd ter gelegenheid van bepaalde gebeurtenissen en zulke „liturgieën” werden dan door een predikant in een bepaalde kerk gebruikt (meestal slechts door dengeen die de betrokken „liturgie” had samengesteld), doorgaans slechts voor korte tijd, vaak nog met willekeurige veranderingen. Tot hen dient gezegd te worden, dat het ware catholicisme — met welk woord zij dwepen, de kerkgeschiedenis vergetend — hieraan nimmer aandacht schenkt, dat het slechts ziet op de zuiverheid en de traditie des geloofs, omdat waar die zijn de liturgie vanzelf steeds katholiek zal zijn.

In sommige kringen ziet men ook, dat de gelovigen geen contact met de Liturgie kunnen krijgen. Het tezamen bidden met een bevriend persoon maakt indruk, liturgische gebeden zijn te onpersoonlijk, te strak, te koud. Men neemt dan zijn toevlucht tot eigen gebeden, eigen vormen, wier waarde weer ver beneden die van de gebeden der Kerk ligt. Geen enkele particuliere devotie kan de plaats innemen van de gewijde boeken, waarin de vroomheid en godsvrucht der eeuwen is opgestapeld, welke zijn gepolijst en geëffend door Gods grote heiligen, in welke het geloof van miljoenen, sterk als rots, is gekristalliseerd, een rots welke meer dan welk monument sterk zal blijven staan te midden der ziedende baren. Hieruit is de liturgie gegroeid zoals wij die thans kennen, welke de gehele aarde omspant en verheft, welke de aarde verenigt met de koren rond Gods troon, waar de heiligen staan, die toen zij op aarde waren dezelfde gebeden

hebben gezegd, dezelfde gezangen hebben gezongen, schoon soms in minder ontwikkelde vorm: naar waarheid: zij en wij behoren tot een en dezelfde Gemeenschap der Heiligen.

Zelfs de zogenaamde Kerkhervorming, hoe afkerig zij ook was van alles wat de traditie aan vormenrijkdom had overgeleverd, kon de menselijke behoefte om godsdienstige gevoelens in vaste vorm te gieten niet onderdrukken. Reeds terstond na deze zogenaamde Kerkhervorming worden Orden van Dienst samengesteld, sober van opzet, zoals ook de Protestantse dogmatiek sober was. In onze dagen ziet men, onder de invloeden van factoren welke in het eerste artikel reeds beschreven zijn, een zucht naar „historische waarden”. Men denkt in staat te zijn de oude overvloed terug te halen naar de methode waarvan de Lutherse godgeleerde Y. Brilioth reeds geschreven heeft naar aanleiding van wat Smend, Spitta en anderen in vroeger eeuwen deden: „De schrijver van dit schema was ernstig overtuigd, dat het hem mogelijk was, om aan zijn lessenaar zittend uit zijn persoonlijke verklaring van de oorspronkelijke ritus een betere Orde van Dienst te scheppen dan die welke in de Kerk met de loop der eeuwen gegroeid was.”

Thans ziet men, dat Protestantse godgeleerden in Duitsland vooral, maar ook in Nederland en Engeland, op deze wijze hun „liturgieën” willen creëren, iets dat juist strijdt met het begrip van Liturgie. „Liturgie weigert immer de slavin te worden van de theologische mode van de dag”, aldus dezelfde Brilioth. Er bestaat „de” Liturgie, juist zoals „de” Kerk bestaat. Men kan niet naar willekeur spelen met de Kerk, evenmin als met de Liturgie. De Heilige Kerk heeft de bijstand des Heiligen Geestes, die ook de ontwikkeling der Liturgie leidt door middel van de Kerk. Is het niet de Heilige Geest zelf, die voor ons bidt? Wij delen mede in dit onderling gebed der Goddelijke Personen, wij bidden voorwaar niet als van verre,

het is God in ons die bidt. In deze liturgie wordt deze brug tussen hemel en aarde in de Vleeswording des Woords wel onderscheiden van de magie des heidendoms. Dáár van verre, hier—schoon gesluierd—van aangezicht tot aangezicht.

De plaats van den enkeling in de Liturgie.

Het vereist zelftucht teneinde zijn plaats in de strakke Liturgie te vinden. Gelukkig hij, die hierin slaagt. De eerste vraag is, dat men moet wenschen te leren bidden, gelijk de Apostelen deden. Door de liturgische diensten te bestuderen en bij te wonen (ook naar de geest), leert men langzaam de bijna volmaaktheid ervan zien. Nu eens licht een gebed op, dan leert men in een præfatie de hemelse glorie te beluisteren met het oor des geloofs, dan weer straalt een offertorie met goddelijke glans naar voren of verzinkt ons denken in afgetrokkenheid van de Secreta, om elders bij de nimmer veranderende en telkens weer terugkerende canon te besefsen, ingeschakeld te zijn in de rhythmus der eeuwigheid.

Kenmerken der Liturgie.

De liturgie, mits zuiver gehouden, voldoet immer aan de volgende vier punten:

In de eerste plaats moet de Liturgie **collectief** zijn, daar zij de eredienst der gemeenschap is, nl. van de Kerk. In de tweede plaats moet zij **hiërarchisch** zijn, daar zij geleid wordt door personen die hiertoe van rechtswege zijn aangewezen en die in naam der Kerk God verheerlijken. In de derde plaats moet zij **uitwendig waarneembaar** zijn, daar het oefenen van gemeenschap onder mensen immer voor zintuigen waarneembaar is. In deze uitwendige vormen van de gemeenschap moet de inwendige eredienst

van de leden uiting vinden. Tenslotte moet de Liturgie **officiëel** zijn, dat wil zeggen, dat haar vormen moeten ontleend zijn aan de natuur (de meeste ceremoniën) of gebruiken (de meeste riten), welke alle gewettigd zijn door het gezagsorgaan der Kerk, daar anders de uitwendige eredienst nimmer het objectieve werktuig kan worden, dat de subjectieve enkeling hanteert.

De scheiding tussen sacraal en profaan opgeheven.

Op deze wijze voert de schouwing der dingen, de „somatickè theoria” van Plato, langs de weg van de liturgische overvloed tot de geestelijke schouwing, de „pneumatikè theoria”. En zo genaakt men langs de weg der mystieke abstractie van St. Augustinus tot de ononderbroken aanbidding der rust.

Deze liturgische vormen zijn in zichzelf niet heilig, doch zij betekenen, dat door de Vleeswording des Woords de scheiding tussen het sacrale en het profane is opgeheven. Uit de gebruiks- en omgangs-vormen van het alledaagse leven worden er enkele genomen en gebruikt in verband met hetgeen heilig is. Door het bestaan van het Huis van God worden alle andere huizen voor Hem opgeëist. Door de Zondag worden alle dagen Gode toegewijd. Door de geestelijkheid, die uit het volk genomen wordt, wordt geheel de volksmassa Gode opgedragen. Het wassen van handen gedurende de viering van de Heilige Mysteriën, het gebruiken van brood en wijn, het eten en drinken aan het altaar Gods, het lezen gedurende de dienst des Heren, het aansteken van kaarsen, het wieroken en het zingen, de processies en de zegeningen voor allerhande zaken, dit alles en veel meer zijn gewijde handelingen, die in de Kerk plaats vinden als teken, dat de ermede overeenstemmende handelingen en zaken in het daagse leven Godes zijn.

**In den Priester vindt geheel de
gemeenschap haar toegewezen
plaats in de Liturgie.**

Binnen het raam van deze eredienst, zoals vervat in de vormen der traditie en zoals gegroeid uit het organisme der Kerk, vallen: a) de viering van de Heilige Eucharistie-Communie, b) het geheel van alle geordende diensten als vormende Jaar en Dag (Liturgie in beperkte zin), c) het Christelijk leven in de Scheppingskring (Liturgie in wijdere zin). Alle elementen van deze eredienst vinden hun hoogste voltooiing in God. Reeds werd opgemerkt, dat de cosmos hiërarchisch geordend is, evenzo is er een hiërarchische opklimming in de Liturgie. Een hiërarchisch onderscheiden persoon neemt de leiding in deze eredienst, als vertegenwoordiger van het volk (bedienaar) en als vertegenwoordiger van Christus (priester). Krachtens goddelijke instelling is de wijding noodzakelijk voor de bediening der sacramenten en al wat hiermede in verband staat. De priester treedt dan ook zowel in de naam als in de persoon van Christus als in naam der Kerk. Om de Sacramenten te ontvangen is de Heilige Doop vereist; het Heilig Vormsel stelt door de genaden aan dit sacrament verbonden den ontvangende in staat de handen te verheffen tegen de vijanden des geloofs. Zo vindt dus in deze Liturgie de gehele Christelijke gemeenschap haar toegewezen plaats.

**Het algemeen priesterschap der
gelovigen.**

Het is niet zo, dat de geestelijkheid liturg bij uitstek zou zijn, maar zo dat alle liturgische verrichtingen zijn toegewezen en voorbehouden aan de onderscheidene graden in het deelgenootschap des priesterschap. De bewering, dat de Katholieke Kerk het priesterschap zou beperken tot

de geestelijke staat mist alle grond. Strikt genomen is er slechts één ware en absolute Priester, namelijk Christus. Door de beschikking Gods delen alle gelovigen in dit priesterschap, hoewel elk in verscheiden mate. Het deelgenootschap in Christus' priesterschap vangt aan met het ontvangen van de Heilige Doop; met het Heilige Vormsel wordt men actief deelgenoot, gerechtigd „om geestelijke offeranden op te offeren die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus”, zoals de Heilige Petrus schrijft. De Heilige Priesterwijding tenslotte veroorzaakt een hiërarchische onderscheiding krachtens welke de gewijde persoon door Christus als zijn verkoren werktuig wordt gebruikt, door hetwelk Christus zichzelf offert.

**Het Christelijk priesterschap is
geen kastesysteem.**

Er is derhalve een groot onderscheid tussen het Christelijk priesterschap en het heidense kaste-systeem. Er is in feite geen scheiding, doch slechts onderscheid tussen de verschillende klassen van gelovigen, die allen delen — schoon in verscheidene mate — in hetzelfde priesterschap van Christus. Christus is de absolute Liturg en de gelovigen delen in die functie, eerst door hun Doop, dan in sterkere mate door hun Vormsel, dan volkomen door hun Priesterwijding. De Liturgie is dus geen zaak van den Priester alleen, maar van Priester en katholiek volk tezaam.

Krachtens ditzelfde algemeen priesterschap der gelovigen kan ook ieder die gelooft en gedoopt is de leiding nemen in die delen van de Liturgie, welke niet in directe zin de bediening der sacramenten vormen, zoals bij voorbeeld het kerkelijk morgengebed. Krachtens ditzelfde algemeen priesterschap is het ook iederen gedoopte toegestaan van het grote privilege gebruik te maken deel te nemen aan de Heilige Mysteries. Zonder Doop kan geen sacrament goed ontvangen worden. De Doop lijft iemand in

in het Lichaam van Christus. Maar aan de top der Liturgie staat de gewijde priester, zonder wien geen offer mogelijk is. Met andere woorden, het is wel mogelijk deel te hebben aan dat deel, dat gebeden kan worden zonder aanwezigheid van een priester, maar zodra men de Liturgie geheel neemt, zal dezelfde persoon dienaar der kerkelijke gemeenschap zijn krachtens zijn kerkelijke aanwijzing en priester des Heren krachtens zijn heilige wijding.

Nadat dan dit alles thans is uiteengezet, is de tijd gekomen om een definitie te geven van wat onder Liturgie verstaan zal wor-

den. Deze definitie zal slechts de Liturgie in enger verband omvatten, omdat de Liturgie in wijdere zin (welke de gehele Christelijke maatschappij-leer e.d. omvat) in deze artikelen niet besproken wordt.

Liturgie is de geregelde eredienst van de viering, toepassing en toewijzing van het offer des Kruises, welke eredienst gebaseerd is op goddelijke instelling en overlevering en welke voltrokken wordt door en in de naam der Kerk tot de ere Gods en de baat dier Kerk, door een daartoe hiërarchisch onderscheiden persoon, die Christus zowel als Zijn Kerk vertegenwoordigt.

AANPASSING

Wat speurt ge naar zin van cijfer en woord?
Help mee aan blokkade, vernieling en moord!

Wat daast ge door bloemen, heesters en grassen,
spreid liever op steden verstikkende gassen!

En waarom verbeuzelt ge uw tijd met zingen,
laat basilieken en spoorbruggen springen!

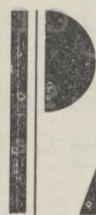
Zaai ziektekiemen in putten en bronnen,
Met brandbommen wordt een oorlog gewonnen.

Wees fel als een vlam en als bliksem schel;
den nieuwen mensch past een nieuwe hel!

MATHIAS KEMP

PABST BIER

BIJ PIC-NIC EN
WANDELTOCHT IS

ABST BIER

HET MEEST VERFRISCHEND

Beroemd en meest gedronken over geheel West-Indië.
Verkrijgbaar in alle betere Hotels, Clubs en Restaurants.
Bel Tel: 2237 op en PABST BIER krijgt U zoo thuis bezorgd.

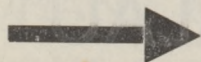
Agent: Johan E. Mauricio Breedestraat Otrabanda.

WEDEROM ONTVANGEN:
PRIMA KWALITEIT
VOETBALTRUIEN
PRACHTIGE BEKERS &
MEDAILLES

MUSIC & SPORT STORE
KLIPSTRAAT 1 - TEL. 2408 - BREEDESTRAAT 2

ATHLETEN!!
„OP DE BAAN IS DE
BESTE LOOPER HIJ DIE WINT!”

MUSIC & SPORT STORE
BIEDT U SPORTMATERIALEN WAARVAN DE
KWALITEIT VOOR ZICH ZELF SPREEKT!

THOMAS A. HENRIQUEZ.

TROPIC BAKERY

E. & G. MARTIJN - RODEWEG 147 - TEL. 1440 CURAÇAO

UITSLUITEND 1ste KWALITEIT
BROOD KOEK en BANKET

— Specialiteit in taarten, —
— Cakes en Koeksoorten —

MACHINAAL HYGIENISCH
MODERN

EEN CUBA LIBRE ZONDER
„RUM PALAU“
IS GEEN CUBA LIBRE.....

Vraagt geen Rum,
ZEGT PALAU!

J. A. J. SPROCK

Werfstraat 42 Telefoon No 2448

VERTEGENWOORDIGER VOOR:

„RUM PALAU“

GOEDE KLEEDING
MOOIE CADEAUX
FIJNE DRANKEN...

vindt men steeds en het best bij
LA CASA AMARILLA

HET ADRES VOOR ARTIKELEN
VAN DESTINCTIE EN KWALITEIT
VOOR DAMES, HEEREN, EN KINDEREN

LEVENSMIDDELEN
VAN KWALITEIT

STEEDS IETS NIEUWS IN VOORRAAD
ALTIJD EEN BEZOEK WAARD

JOHN HENDERSON (Curaçao) Co. Ltd.
EMMASTAD.

P E T

Gedistilleerde

MELK

is verkieslijk boven alle andere,
wegens haar onveranderlijke kwaliteit

FAMILIES EISCHEN

VERTEGENWOORDIGER:

JOHAN E. MAURICIO

PHONE 2237

P E T

's MORGENS

's MIDDAGS

PHILIPS

's AVONDS

's NACHTS

BRENGT DE GOEDE TOON IN HUIS!

Wij hebben een radio thuis . . .
dat zegt iets!

Wij hebben een goede radio . . .
dat zegt meer!

Wij hebben een „PHILIPS“
dat zegt alles!!!

Want een betere vriend in huis
dan de PHILIPS bestaat niet!

PHILIPS RADIO BRENGT, DE GOEDE TOON IN HUIS

EL LOUVRE S. A.

HEERENSTRAAT PUNDA